

Správa z občianskeho monitoringu súdov

Máj – júl 2005

Okresný súd Martin
Okresný súd Galanta

Správa z občianskeho monitoringu súdov, máj – júl 2005

ISBN: 80-969448-7-8

EAN: 9788096944873

© Spoločnosť pre otvorené súdnictvo
ul. 29. augusta 38
811 09 Bratislava
Slovenská republika
www.s-o-s.sk

Správu zostavili: Zuzana Dlugošová, Mária Kolíková, Eva Kováčechová,
Lýdia Marošiová, Šarlota Pufflerová, Pavol Žilinčík

Jazyková korektúra: Milan Černák

Grafická úprava: Tatiana Zacharovská (design)
Pavol Trgiňa (sadzba)

Tlač: ÚVTIP Nitra, vydavateľstvo NOI

Počet výtlačkov: 500

Publikácia vyšla s finančnou podporou Rozvojového programu OSN.

United Nations Development Programme
Bratislava Regional Centre
Grösslingova 35
811 09 Bratislava 1
Slovenská republika
www.undp.org
www.undp.org/europeandcis

Obsah

1	Úvod.....	5
1.1	Občianske monitorovanie súdov na Slovensku.....	5
1.2	Zahraničná skúsenosť.....	6
1.3	Priebeh monitorovania.....	6
1.4	Použitá metodológia.....	7
1.5	Základné údaje o monitorovaní.....	7
2	Dostupnosť súdu a jeho bezpečnosť.....	9
2.1	Právne východiská.....	9
2.2	Zistenia z monitoringu.....	10
2.3	Záver a odporúčania.....	13
3	Okolnosti súvisiace s dôstojnosťou súdneho konania.....	15
3.1	Právne východiská.....	15
3.2	Zistenia z monitoringu.....	15
3.3	Záver a odporúčania.....	20
4	Dôstojnosť a profesionalita sudcu.....	21
4.1	Právne východiská.....	21
4.2	Zistenia z monitoringu.....	22
4.3	Záver a odporúčania.....	25
5	Objektívnosť sudcu.....	27
5.1	Právne východiská.....	27
5.2	Zistenia z monitoringu.....	28
5.3	Záver a odporúčania.....	31
6	Efektívnosť pojednávania.....	33
6.1	Právne východiská.....	33
6.2	Zistenia z monitoringu.....	34
6.3	Záver a odporúčania.....	38
7	Presnosť a efektívnosť záznamu pojednávania.....	40
7.1	Právne východiská.....	40
7.2	Zistenia z monitoringu.....	41
7.3	Záver a odporúčania.....	43
8	Verejný prístup na pojednávaní.....	46
8.1	Právne východiská.....	46
8.2	Zistenia z monitoringu.....	47
8.3	Záver a odporúčania.....	48
9	Prokurátori a právni zástupcovia na pojednávaní.....	49
9.1	Právne východiská.....	49
9.2	Zistenia z monitoringu.....	49
9.3	Záver.....	52
10	Záver.....	53

1 – Úvod

Súdy boli otvorené verejnosti od čias starovekého Ríma. Ľudia chodievali na súdy a utvrďovali sa v rešpekte pred zákonom a vo viere v spravodlivosť. Poznali tak silu zákona, žili s vedomím, že ich skutky v pozemskom živote môžu byť konfrontované so zákonom a môžu mať súdnu dohru. To, že ľudia boli bežne priamymi svedkami súdnych procesov, malo nielen výchovný zmysel, ale povýšilo verejnosť na mysliacich občanov, ktorým nechýbal zdravý úsudok o výkone súdov. Súdy zabezpečovali stabilitu spoločnosti, ale boli aj miestom na verejnú kontrolu, kritiku a vyžadovanie nápravy.

V súčasnosti sa verejnosť na Slovensku obvykle nezúčastňuje na súdnych pojednaniach. Väčšina ľudí nemá priamy zážitok ani vlastné skúsenosti s fungovaním súdov, pretože v pozícii verejnosti na súdy nechodí a názory na súdnictvo si skôr utvára na základe informácií z médií. Za takýchto okolností možno len ťažko považovať verejnú mienku o súdoch za smerodajnú. Dalo by sa dokonca povedať, že občiansky pohľad na justíciu u nás dnes chýba.

Hlavné dôvody tejto situácie pramenia v minulosti: predchádzajúci režim nezakotvil žiadnu a už vôbec nie občiansku kontrolu súdnej moci. Práve naopak, represívny charakter tohto režimu posilňoval skôr opačné tendencie. Občania ako i sudcovia si preto len pomaly zvykajú, že prítomnosť verejnosti v súdnej sieni počas pojednávania je možná či dokonca vítaná. V demokracii totiž neexistujú postupy a mecha-

nizmy, ktoré by nahradili rolu verejnosti na súdoch v jej pluralite, nezávislosti či autentickosti.

Projekt občianskeho monitoringu súdov vytvára predpoklady na to, aby verejnosť mohla túto svoju úlohu a zároveň svoje právo kvalifikovane naplniť.

1.1 Občianske monitorovanie súdov na Slovensku

V roku 2005 realizovala Spoločnosť pre otvorené súdnictvo¹ prvé občianske monitorovanie súdov na Slovensku. Projekt finančne podporil Rozvojový program OSN a bol realizovaný v úzkej spolupráci s Odborom boja proti korupcii Úradu vlády SR a Ministerstvom spravodlivosti SR.

Dlhodobým cieľom projektu je posilnenie zásad spravodlivého súdneho procesu v činnosti slovenských súdov a podpora nezávislého, nestranného a dôveryhodného súdneho rozhodovania. Projekt vychádza z princípu transparentnosti súdnej moci a využíva potenciál, ktorý prináša kvalifikovaná účasť verejnosti na verejnom živote. Z podobných zásad vychádza aj správa Stav a perspektívy súdnictva z roku 2000, ktorá konštatuje:

*„Transparentnosť súdnictva musí byť zásadou, ktorá umožní verejnosti nahliadnuť do jeho fungovania. Musí to byť jedna zo základných foriem kontroly súdov verejnosťou a v konečnom dôsledku i prostriedok zvyšovania dôveryhodnosti a autority súdov vo verejnosti“.*²

¹ *Občianske združenie Spoločnosť pre otvorené súdnictvo (SOS), ktoré bolo založené v decembri 2003, je dobrovoľnou neziskovou mimovládnu organizáciou združujúcou fyzické a právnické osoby. Cieľom združenia je podporovať pozitívne trendy v reforme súdnictva na Slovensku. Združenie iniciuje projekty, ktoré vytvárajú podmienky na skvalitňovanie výkonu súdnictva, zapojenie verejnosti do kontroly výkonu súdnej moci, vzdelávanie sudcov a pozdvihovanie právneho vedomia občanov. K dosahovaniu týchto cieľov združenie prispieva monitorovacou, publikačnou, konzultačnou, informačnou a vzdelávacou činnosťou.*

² *Stav a perspektívy súdnictva, Ministerstvo spravodlivosti SR, 2000*

Projekt sa zaoberá otázkou, do akej miery súd umožňuje stranám uplatniť ich právo na spravodlivý proces. Podľa Ústavného súdu SR:

„Právo na súdnu ochranu patrí medzi základné ľudské práva, ktoré boli zakotvené v roku 1948 už vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a následne aj v Európskom dohovore. Právo na spravodlivý súdny proces je nevyhnutným predpokladom reálneho uplatnenia všetkých ostatných základných práv a slobôd.“³

Projekt zároveň vychádza z predpokladu, že niektoré aspekty súdneho konania (dôstojnosť prejavu sudcu, profesionalita a korektnosť vo vedení pojednávania, presvedčivosť odôvodnenia rozhodnutia) majú priamy dosah na dôveru účastníkov i verejnosti v nestrannosť pojednávania.

Monitoring nehodnotí, a ani nemôže hodnotiť právnu stránku sporu. Môže však hodnotiť také aspekty procesu, ako je napr. nestrannosť a nezaujatosť v správaní sudcu voči stranám v spore, jasnosť a zrozumiteľnosť jeho komunikácie či kvalitu a presnosť protokolácie. Vyhodnocuje aj údaje o pojednávacej miestnosti, resp. celej budove súdu, a o mnohých ďalších podmienkach výkonu súdnej moci.

Zámerom predkladanej správy je otvoriť širokú verejnú a odbornú diskusiu o vzťahu súdov a verejnosti a o možných zlepšeniach výkonu súdnej moci z pohľadu občanov i sudcov.

1.2 Zahraničná skúsenosť

Monitoring súdov sa v USA realizuje už niekoľko rokov (v New Yorku ho realizuje Fund for Modern Courts, vo Washingtone zasa Council for Court Excellence). V Európe sa občiansky monitoring súdov vykonáva napríklad pod vedením Helsinki Foundation for Human Rights v Poľsku, Interrights London vo Veľkej Británii a iných mimovládnych organizácií, ako sú napr. Bulgarian Helsinki Committee, či Public Interest Law Initiative.

³ *Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. júna 1999*

Prostredníctvom výskumu pracovných podmienok okresných súdov boli občianske organizácie v spomenutých krajinách schopné poukázať napr. na nedostatočné materiálne podmienky výkonu súdnej moci. Táto nevyváženosť, najmä v porovnaní s orgánmi exekutívy, bola zaznamenaná najmä na miestnej úrovni a mala zjavný dosah na dodržiavanie práva na spravodlivý proces a tiež na pôsobnosť ústavného systému „břzd a protiváh“ medzi jednotlivými zložkami moci. Po predložení výsledkov monitoringu v Poľsku rozpočtovej rade parlamentu bol rozpočet súdnictva zvýšený o 30%.

Bežné pozorovanie niektorých typov súdov (vedené organizáciou OBSE napr. v Bosne a Hercegovine, v Chorvátsku, Čiernej Hore a iných balkánskych krajinách) predkladá zasa viacero systémových informácií o dodržiavaní súdnych procedúr a ponúka návrhy opatrení na zlepšovanie situácie, vrátane legislatívnych zmien.

1.3 Priebeh monitorovania

Realizácia prvého občianskeho monitoringu súdov na Slovensku v rámci pilotného projektu združenia trvala jeden rok. Monitoring realizoval interdisciplinárny tím odborníkov⁴ podľa nasledujúcich krokov:

1. identifikovanie monitorovaných skutočností a tém, a ich významu pre „otvorené súdnictvo“;
2. výber a kombinácia sociologických metód podľa charakteru monitorovaných skutočností;
3. prvé výcvikovo-vzdelávacie stretnutie monitorujúcich osôb (právne, sociologické a psychologické aspekty monitorovania súdov);
4. testovanie metodiky monitorovania (pilotné monitorovanie súdov/sudcov);
5. druhé výcvikovo-vzdelávacie stretnutie monitorujúcich osôb (právne, sociologické a psychologické aspekty z testovacieho monitorovania súdov);
6. realizácia monitorovania (opakovaný počet monitorovaní súdov/sudcov);

⁴ *Užší tím tvorili štyria právnici, psychologička, pedagogička, sociologička a programátor.*

7. zhromažďovanie dát v on-line databáze;
8. tretie – hodnotiace stretnutie monitorujúcich osôb (focus skupina⁵, spätná väzba monitorujúcich/realizátorov projektu);
9. štatistické spracovanie dát, kvalitatívna analýza, sociologická a právna interpretácia údajov.

Paralelne s prípravou metodológie monitorovania sa uskutočňoval výber a školenie monitorujúcich. Časť tvorili študenti vysokých škôl (z oblasti spoločenských vied, práva), ďalšiu časť aktivisti mimovládnych organizácií, ale zapojení boli aj ľudia dôchodkového veku. Kritériá výberu monitorujúcich boli založené na princípe pomerného zastúpenia veku, pohlavia a vzdelania (minimálne stredoškolské vzdelanie). Monitorujúci nesmeli byť súdne trestaní a oni sami ani ich príbuzní nesmeli byť súčasťou prípadu čakajúceho na prejednanie pred monitorovaným súdom.

Školenie monitorujúcich bolo zamerané na osvojenie metodológie monitorovania, spoznanie priebehu súdnych procesov, rozvíjanie nevyhnutných pozorovateľských schopností a ďalších sociálno-psychologických spôsobilostí. Školenie sa uskutočnilo pred začatím testovacieho kola monitoringu súdov, pričom pre monitorujúcich bol vypracovaný podrobný manuál.

Monitorovacie aktivity prebiehali na dvoch vybraných okresných súdoch v dvoch regiónoch Slovenska – v Martine a Galante. Ciele a spôsoby monitoringu boli vopred prerokované s predsedami monitorovaných súdov.

Na oboch súdoch boli monitorovaní všetci sudcovia pracujúci v tom čase na vybranom súde.

1.4 Použitá metodológia

Nástrojom na získavanie dát sa stal tzv. záznamový hárok, ktorý zachytával objektívne skutočnosti a dával zároveň priestor na subjektívne hodnotenia. Záznamový hárok pre občiansko-právne pojednávanie pozostával zo 106 otázok, pre trestné pojednávanie zo 110. Otázky boli uzavreté a otvorené pri

každej monitorovanej skutočnosti. V záznamovom hárku bol v každom bloku priestor na poznámky. Monitorujúci tak mohli monitorované skutočnosti čo najúplnejšie zaznamenať v podobe štandardizovaných dát, ale aj vlastnými slovami, v podobe tzv. neštandardizovaných dát. (V rovine inštrukcií to znamenalo, že monitorujúci pri jednotlivých častiach záznamového hárku buď vyznačovali jednu/všetky hodiace sa možnosti, alebo doplňovali číselné či slovné odpovede, opisovali situácie na pozadí tzv. tvrdých dát, produkovali tzv. mäkké dáta.)

Nazbierané dáta sa zapisovali do on-line databázy. „Prepis“ hárkov robili buď samotní monitorujúci s dobrou znalosťou práce s počítačom a internetom, alebo ľudia v SOS. Kvalita „prepisu“ hárkov bola kontrolovaná. Každý záznamový hárok dostal svoje identifikačné číslo. Označenie „ID“ v kombinácii s číslom používané v tejto správe označuje konkrétny hárok, z ktorého bol použitý údaj alebo komentár.

Dáta boli spracované špeciálne vyvinutým softvérom. Softvér je kombináciou interaktívneho použitia štatistických operácií na úrovni prvostupňového triedenia a postupov na prehliadanie archivovaných dát. Na spracovanie neštandardizovaných dát bola použitá kvalitatívna analýza.

1.5 Základné údaje o monitorovaní

Monitorovanie Okresných súdov v Galante a v Martine sa realizovalo od začiatku mája do polovice júla. Dvadsaťtri monitorujúcich monitorovalo 28 sudcov na 211 pojednávaniach v 17 pojednávacích miestnostiach. Priemerný počet monitorovania jedného sudcu bol 7,5-krát (pojednávaní).

⁵ Focus skupina, alebo skupinová diskusia na skúmanú tému, je sociologická kvalitatívna metóda.

základné údaje o monitorovaní	monitorované súdy		2
	monitorovaní sudcovia	v Martine: 18	28
		v Galante: 10	
	priemerný počet monitorovania jedného sudcu	v Martine: 7,2	7,5
		v Galante: 8,2	
	monitorované pojednávania	v Martine: 129	211
v Galante: 82			
monitorované pojednávacie miestnosti	v Martine: 9	17	
	v Galante: 8		
monitorované súdne pojednávania	občianskoprávne	v Martine: 83	145
		v Galante: 62	
	trestné	v Martine: 46	66
		v Galante: 20	
	dĺžka monitorovania súdneho pojednávania	najkratšie	5 min
		najdlhšie	3 hod 30 min
		priemerná dĺžka	43 min
	výsledok pojednávania	odročenie	112
rozhodnutie vo veci		99	
dostupné sociálno-demografické znaky sudcov	žena	v Martine: 12	18
		v Galante: 6	
	muž	v Martine: 6	10
		v Galante: 4	
dostupné sociálno-demografické znaky monitorujúcich osôb	monitorujúce osoby		23
	žena		16
	muž		7
	priemerný počet monitorovaní na osobu		9,2

Tabuľka č. I: Základné údaje

2 – Dostupnosť súdu a jeho bezpečnosť

2.1 Právne východiská

Súd je štátna inštitúcia, ktorá chráni práva a záujmy občanov tým, že rieši spory, vzájomné konflikty medzi občanmi, ak ich občania nevedia riešiť sami, ale tiež rozhoduje o vine a nevine pri spáchaných trestných činoch a určuje primeraný trest. Z podstaty súdneho konania vyplýva potreba, aby miesto, kde súd rozhoduje, bolo prístupné verejnosti. Keďže súdne konania majú byť verejné, súd musí byť usporiadaný tak, aby bol verejnosti dostupný a verejnosť sa v ňom cítila – pokiaľ je to možné – príjemne a bezpečne. Bezpečne sa musia cítiť aj osoby, ktoré na súde pracujú. Dostupnosť súdu, jeho bezpečnosť a prehľadnosť sú preto dôležitými kritériami na posúdenie, či je daný súd otvorený verejnosti. Súd je dostupný, ak ho verejnosť vie ľahko nájsť, má zabezpečený bezbariérový prístup aj pre ľudí s obmedzenou schopnosťou pohybu, ak sa v jeho blízkosti nachádza zastávka hromadnej dopravy, ak možno pri súde bez problémov parkovať, ak sa v nevyhnutnej miere uskutočňuje kontrola vstupu a bezpečnosti na súde a ak sa dá v budove súdu bez problémov orientovať. Právna úprava určuje podmienky dostupnosti verejných budov⁶, medzi ktoré

patria aj budovy súdov. Zo súčasne platnej právnej úpravy vyplývajú pre verejné budovy, a teda aj pre súdy, nasledujúce pravidlá týkajúce sa ich dostupnosti pre verejnosť:

- Vstup do budovy by mal byť viditeľne označený, je vhodné, ak sa v jeho blízkosti nachádza zastávka hromadnej dopravy, ako aj miesto na parkovanie s dostatočným počtom miest pre návštevníkov budovy vrátane verejnosti.
- Vstup do budovy a priestory budovy, v ktorých sa môže pohybovať verejnosť, by mali byť riešené s ohľadom na prístupnosť pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.
- Budova by mala byť vybavená informačným zariadením a orientačnými tabuľkami, podľa ktorých by bola schopná sa orientovať aj osoba s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie (napr. nevidiaci).⁷

Pri porovnávaní skutočného stavu dostupnosti súdov s právnou úpravou je potrebné brať do úvahy, že väčšina budov súdu bola postavená oveľa skôr, než bola prijatá platná právna úprava.⁸ Súdy sa len postupne prispôbujú novým pravidlám v rámci rekonštrukcií a prestavieb, čo môže byť v niektorých prípadoch spojené s vysokými finančnými nákladmi. Zlepšenie dostupnosti a prehľadnosti súdov však nemusí byť vždy nevyhnutne spojené s veľkými finančnými výdavkami, ale skôr so zmenou prístupu k ľuďom s osobitnými potrebami.

Ochranu poriadku a bezpečnosti v budovách súdov aj v ich blízkosti vykonávajú príslušníci Zboru väzenskej a justičnej stráže označení ako justičná stráž⁹.

⁷ § 43c, § 43e Zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku; § 47, § 56, § 63, § 64 vrátane prílohy Vyhlášky MŽP SR č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

⁸ Tamže

⁹ § 47 ods. 6 Zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže

⁶ Budovy, ktoré slúžia aj na užívanie verejnosti

Justičná stráž je v súvislosti s prístupom verejnosti na súd oprávnená na tieto úkony:¹⁰

- zabezpečovať celkovú ochranu poriadku a bezpečnosti v budovách súdov a v ich okolí a zabezpečovať nerušený priebeh pojednávania;
- preverovať oprávnenosť vstupu osoby na súd a vyzvať ju, aby dokladom preukázala svoju totožnosť;
- kontrolovať osoby vstupujúce do súdneho objektu technickými prostriedkami či nemajú pri sebe zbraň;
- zakročiť proti osobe, ktorá ruší poriadok v súdnych objektoch;
- na základe rozhodnutia sudcu odňať osobe v pojednávacej miestnosti prostriedok audiovizuálnej techniky (napr. kameru, fotoaparát) s výnimkou zariadenia zaznamenávajúceho výhradne zvuk (napr. diktafónu).

2.2 Zistenia z monitoringu

Dostupnosť súdov hodnotili monitorujúci najmä z hľadiska existencie orientačných tabúľ v meste, ťažkostí s hľadaním súdu a viditeľného označenia súdu. Všimli si tiež zastávky hromadnej dopravy a ich vzdialenosť od budovy súdu, možnosti parkovania a bezbariérový prístup do budovy.

Bezpečnosť súdov posudzovali monitorujúci v súvislosti so správaním a plnením úloh príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže najmä pri vstupe do budovy a následnou orientáciou v budove súdu.

2.2.1 Viditeľnosť súdov, informačné tabule

Z objektívnych zistení monitorujúcich o viditeľnosti oboch súdov vyplýva, že súdy boli riadne označené nápisom a v mestách oboch súdov sa nachádzali

orientačné tabule. Orientačné tabule s nápisom „Okresný súd“ pritom v Martine našli jedenásti z 18 monitorujúcich a v Galante ich našli dvaja z 15 monitorujúcich. Umiestnenie orientačných tabúľ bolo v mestách problematické. Mnohí monitorujúci ich vôbec nevideli, prípadne tí, ktorí tabule našli, konštatovali, že im významne nepomohli v orientácii. Okrem tých monitorujúcich, ktorí s viditeľnosťou súdov nemali väčšie problémy, k orientácii pri hľadaní Okresného súdu Martin a k jeho viditeľnosti monitorujúci uviedli napríklad takúto poznámku:

Našiel som iba jednu tabuľu a trvalo mi asi 30 minút, kým som objavil súd. (ID 230)¹¹

Orientačné tabule sú nenápadné, tiež označenie súdu so vstupom je skryté vo dvore. (ID 29)

Orientačná tabuľa je umiestnená tesne za stromom, to znamená, že je takmer nespozorovateľná. Toto platí, ak použijete autobus a vystúpíte na zastávke Sídliisko Sever. (ID 28)

Budovu som našiel len vďaka mape – budova OS Martin, je umiestnená za jednou väčšou budovou, takže OS je „schovaný“ za tou budovou. (ID 117)

O Okresnom súde Galanta niektorí monitorujúci uviedli napríklad:

V meste nie sú tabule k súdu, ale pri vlakovej a autobusovej stanici je plán mesta, na ktorom je budova súdu vyznačená. (ID 48)

V Galante som nezbadať žiadne orientačné tabule k súdu, pričom k iným verejným inštitúciám tabuľky sú. (ID 102)

Na ceste od železničnej stanice som orientačné tabule nevidel, ale v okolí súdu sa nejaké nachádzajú – všimol som si ich, až keď som sa obzeral či niekde sú. (ID 115)

Hlavný vchod je od sídliska, nie od hlavného námestia, a tak, kým som našla správny vchod, obišla som celú budovu. (ID 83)

2.2.2 Doprava, parkovanie

Dostupnosť súdov podmienená zastávkou hromadnej dopravy alebo možnosťami parkovania bola

¹⁰ § 4 Zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch, § 47, § 48 Zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže

¹¹ „ID 230“ je identifikačné číslo monitorovaného pojednávania.

v prípade oboch súdov hodnotená kladne. Okresný súd v Martine je podľa monitorujúcich:

...pri autobusovej zastávke vzdialenej od súdu asi 5 minút chôdze. (ID 82)

Okresný súd v Galante je

...asi 10 minút od stanice (vlakovej aj autobusovej). (ID 48)

Zastávka MHD je od súdu tak na 5 minút cesty. (ID 102)

2.2.3 Bezbariérový prístup

Pozitívne bola hodnotená aj bezbariérovosť prístupu na súd, ktorá súvisela v oboch prípadoch s rekonštrukciou vchodu do budovy súdu. V súvislosti s bezbariérovým pohybom v budove súdu monitorujúci neboli jednoznační vo výpovediach, na oboch súdoch si však všimli výťahy. Napriek celkovo kladnému hodnoteniu niektorí zaznamenali nasledovné:

Chodníky zničené a navyše na nich parkujú autá, miestami je nutné ísť po ceste. (ID 29)

Vonku vedie k budove plošina pre vozičkárov, ale priamo v budove som si nevšimol nič, čo by uľahčilo postihnutým prístup k pojednávacím miestnostiam. (ID 48)

...sú tam výťahy, ale ešte nefungujú... (ID 142)

2.2.4 Justičná stráž

Monitorovanie justičnej stráže na súde zahŕňalo jej správanie v kontakte s verejnosťou, zisťovanie dôvodov návštevy súdu, kontrolu totožnosti a vykonávanie bezpečnostných prehliadok. Pri preverovaní vstupu na súd justičná stráž vo väčšine prípadov žiadala od monitorujúcich predložiť občiansky preukaz a pýtala sa na dôvod návštevy súdu. Ako dôvod návštevy vo viacerých prípadoch, najmä v začiatočnom období monitoringu, nestačilo uviesť, že monitorujúci si ide pozrieť nejaké pojednávanie bez uvedenia bližších údajov. Justičná stráž žiadala najmä predvolanie na súd. Z takéhoto správania justičnej stráže vyplývalo, že pravdepodobne nie je zvyknutá na záujem a účasť verejnosti na pojednávaniach, čo dokumentujú tiež nasledujúce vyjadrenia monitorujúcich:

Strážca sa pýtal, kam idem, či mám predvolanie... (ID 48)

Príslušník ZVJS chcel predložiť občiansky preukaz. Nestačila mu odpoveď, že idem na pojednávanie, ale chcel presne vedieť, na aké. (ID 28)

Príslušníkovi ZVJS som musela presne povedať meno sudcu i hodinu pojednávania, ktoré chcem navštíviť, a konfrontoval si to so záznamom – až potom mi povedal: Nech sa páči, chodte! (ID 191)

Príslušník ZVJS sa pýtal, čoho sa týka pojednávanie (žiadne nemal nahlásené). Telefonicky zistil, že pojednávanie sa bude konať, ale dosť neochotne ma vpustil dnu... (ID 71)

Po uvedení mena sudcu, ku ktorému idem na pojednávanie, ma príslušník nechal prejsť. (ID 218)

Častejšie stretnutia justičnej stráže s verejnosťou, ktorú zosobňovali v danom období najmä monitorujúci, mohli kladne pôsobiť na pripravenosť justičnej stráže na záujem verejnosti, čo monitorujúci vyjadrili takto:

Stráž si zrejme zvykla na častejšie návštevy verejnosti... Spôsob, akým ma „kontrolujú“ pri vstupe, sa stal bežným postupom – stačí im OP, pričom sa snažia vybrať mi pojednávanie z rozpisu. (ID 80)

Pýtal si občiansky preukaz a názov pojednávania. Keď som uviedla len spisovú značku, príslušník justičnej stráže zistil názov podľa značky a pýtal sa, či to je ono. Keď som uviedla, že neviem, tak sa pýtal, kto som. Tak som uviedla, že verejnosť. A on povedal, nech sa páči a pustil ma do budovy. (ID 42)

Strážca, tak ako jeho kolega z minulého monitorovania, mi ukázal rozpis pojednávania a povedal, aby som si vybral. Upozornil ma, aby som nerušil už začaté pojednávania. (ID 23)

...ukázali (justičná stráž, pozn. aut.) mi rozvrh pojednávania, ja som si vybral, a oni ma navigovali. (ID 198)

2.2.5 Bezpečnostná kontrola

O bezpečnostnej kontrole justičnej stráže súvisiacej s otázkou, či osoba vstupujúca do budovy súdu nemá pri sebe zbraň, monitorujúci zaznamenali rozdielne prístupy, čo vyjadrujú napríklad tieto ich komentáre:

...ich bezpečnostné opatrenia sú nedbalé – ani raz mi nenahliadli do tašky a detektor kovov majú vypnutý. (ID 122)

Bol som požiadaný, aby som prešiel detektorom, pričom som si musel dať dole aj opasok. Súčasne mi strážnik nahliadol aj do tašky. (ID 102)

Podľa zistení monitorujúcich sa bezpečnostná prehliadka prehľadom tašky a prechodom osoby cez detektor kovov často nevykonala vôbec, čo dokumentujú tieto výroky monitorujúcich:

Príslušníkov ZVJS nezaujímala moja kabelka ani batožina, i keď moja batožina bola dosť objemná. Z hľadiska mojej osoby mi to vyhovovalo, myslím si však, že by sa do budovy dalo preniesť hocičo. (ID 64)

Príslušník ZVJS kontroloval len preukaz totožnosti. Tašky ho nezaujímali, nekontroloval ich, ani sa nepýtal na obsah. (ID 39)

Intenzita kontroly vstupu a bezpečnosti zo strany justičnej stráže úmerne klesala pri ďalších návštevách súdu monitorujúcimi, najmä v prípadoch, ak prišli na súd viackrát počas jedného dňa:

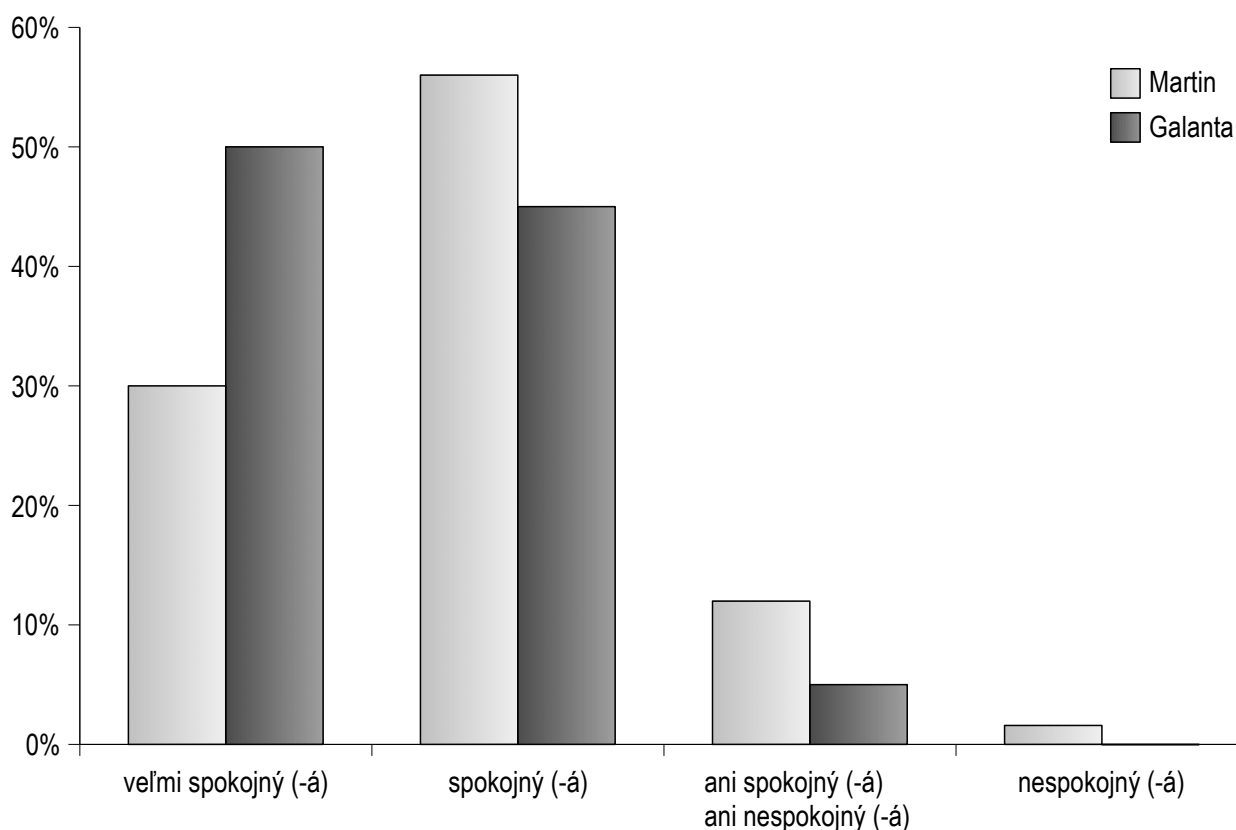
Už ma pravdepodobne poznajú, preto sa už ani „justičiák“ nič nepýta a otvorí mi vchodové dvere. (ID 210)

Pri vstupe do budovy sa ma príslušník ZVJS spýtal, či sa idem znova pozrieť na pojednávania, a že na aké by som chcela ísť, nechal ma „vybrať si“, nahliadnuť do zoznamu pojednávaní, nemusela som prejsť detektorom. (ID 151)

Strážnik sa usmial a povedal niečo v štýle: Zase vy? Tentoraz som nemusel prejsť cez detektor kovov, požiadal som ich o to, pretože mi vždy zapípa kvôli opasku. Ukázal som mu aj OP. (ID 214)

2.2.6 Orientácia v budove súdu

Pri orientácii v budove súdu a hľadaní aktuálneho pojednávania monitorujúci ocenili prístup justičnej stráže, ktorá im v mnohých prípadoch poskytovala informácie o rozpise pojednávaní v rámci daného dňa, informácie o číslach pojednávacej miestnosti a kde sa daná pojednávacia miestnosť nachádza. Nasledu-

Graf č. 1: Spokojnosť s prístupom zamestnancov súdu

júce komentáre sa dotýkajú prípadov, keď justičná stráž poskytovala monitorujúcim potrebné informácie:

S nájdením pojednávacej miestnosti som nemal problém, nakoľko stráž na vrátnici ma presne inštruovala. (ID 48)

Príslušník ZVJS sa ma opýtal, na aké konkrétne pojednávanie idem (ku ktorému sudcovi). Bol ochotný, presne ma nasmeroval, v ktorej miestnosti sudkyňa pojednáva a ako sa tam dostanem. (ID 56)

Strážca mi ponúkol zoznamy pojednávanií. Keď som si vybral, povedal mi, kde sa príslušná miestnosť nachádza. (ID 35)

Stalo sa aj, že justičná stráž nemala k dispozícii zoznam pojednávanií a nevedela monitorujúcim asistovať pri hľadaní pojednávacej miestnosti:

Musel som trochu počkať, pretože o 7:50 nemali rozpis pojednávanií. Asi po piatich minútach im jeden rozpis prišiel, ale ten nebol úplný. Spýtal som sa, či dnes pojednáva pani XY a oni mi nevedeli odpovedať. (ID 102)

Z vyjadrení monitorujúcich ďalej vyplynulo, že orientácia v budove bola zabezpečená informačnou tabuľou pri vchode do budovy, tú si však na Okresnom súde v Galante viacerí monitorujúci nevšimli.

2.3 Závery a odporúčania

2.3.1 Dostupnosť súdu

Zo zistení monitoringu vyplynulo, že monitorované súdy možno celkovo považovať za dostupné verejnosti. Monitorujúci sa vyjadrili k viacerým nedostatkom, z ktorých vyplývajú nasledujúce odporúčania:

- Súdy by mali mať nielen zreteľné označenie vstupu do budovy, ale ich dostupnosť by mala byť dostatočne zabezpečená orientačnými tabuľami v meste na kľúčových miestach. Napríklad pri hlavných križovatkách, zastávkach hromadnej dopravy z rôznych smerov a podobne.
- Treba venovať pozornosť aj vytváraniu primeraného počtu parkovacích miest v blízkosti budovy

súdu, pričom autá, zaparkované pred budovou súdu, by nemali byť prekážkou pre chodcov.

- Vstupy do budov, a – pokiaľ je to možné – pohyb po celej budove vrátane sociálnych zariadení a výťahov, by mali byť prispôsobené osobám s obmedzenou schopnosťou pohybu.
- Súdy by mali byť vybavené informačnou tabuľou na vhodnom mieste pri vchode, ako aj informačnými tabuľkami v budove, ktoré uľahčia orientáciu v budove a dostupnosť jednotlivých miestností v budove (pojednávacie miestnosti, sociálne zariadenia).
- Informovanosť verejnosti pri vstupe do budovy súdu je nevyhnutná, a preto možno len pozitívne hodnotiť, ak justičná stráž, prípadne iné osoby súdu, vedia poskytnúť verejnosti pri vstupe na súd potrebné informácie o pojednávaniach na súde (o mieste a čase konania) a vedia verejnosť usmerniť ku konkrétnej pojednávacej miestnosti, prípadne na iné miesta súdu, dôležité pre verejnosť, ako napríklad do spisovej kancelárie alebo na sekretariát súdu.

2.3.2 Justičná stráž a bezpečnosť súdu

Zo zistení monitoringu vyplýva, že pre príslušníkov justičnej stráže boli časté návštevy verejnosti na súdoch novotou. Častejšie kontakty monitorujúcich (t.j. verejnosti) s justičnou strážou mali pozitívny vplyv na správanie justičnej stráže k verejnosti, čo sa prejavilo celkovou ústretovosťou v komunikácii.

Monitorujúcim kládla často justičná stráž zatvorenú otázku: Máte predvolanie? – s čím možno spájať predpoklad justičnej stráže, že na súd chodí účastník konania a prítomnosť verejnosti nie je bežne očakávaná.

Kontrolu totožnosti monitorujúcich v role verejnosti vykonávala justičná stráž selektívne žiadosťou o predloženie občianskeho preukazu. Selektívne bola vykonávaná tiež bezpečnostná prehliadka.

Z týchto záverov monitoringu vyplývajú nasledujúce odporúčania:

- Postup justičnej stráže pri zisťovaní dôvodov návštevy súdu a následnom legitimovaní by mal zohľadniť oprávnenosť návštevy súdu verejnosťou. Malo by byť samozrejmosťou, že príslušník ZVJS vopred nevylúči u akejkoľvek osoby vstupujúcej do budovy súdu možnosť, že zastupuje verejnosť. Namiesto zaužívanej otázky zo strany príslušníka ZVJS napr.: „Máte predvolanie na súd?“ alebo „Na aké pojednávanie idete?“, je vhodné najprv zisťovať účel návštevy otázkou napr.: „Aký je účel vašej návštevy?“.
- V záujme bezpečnosti súdu by bezpečnostná prehliadka pre pracovníkov súdu, verejnosť aj účastníkov konania mala byť rovnaká pre každého s ohľadom na osobitné odôvodnené prípady podozrenia, čomu by mal zodpovedať jednotný postup zo strany príslušníkov ZVJS. Ak je napr. súd vybavený detektorom kovov, niet rozumného dôvodu na ospravedlnenie skutočnosti, že len niektoré osoby sú kontrolované detektorom. Ešte vážnejšia je situácia, ak pri bezpečnostnej prehliadke verejnosť nadobudne presvedčenie, že *„by sa do budovy dalo preniesť hocičo“*.

3 – Okolnosti súvisiace s dôstojnosťou súdneho konania

3.1 Právne východiská

S dôstojnosťou súdneho konania a jeho otvorenosťou pre verejnosť súvisí nielen správanie súdnych osôb v rámci pojednávania, ale aj všetko ostatné, s čím sa strana v konaní, svedok alebo verejnosť stretnú pred začatím pojednávania, vrátane spôsobu, ako je vyvolaná pojednávaná vec. Počas pojednávania je tiež dôležité, ako pôsobí samotná pojednávacia miestnosť na zúčastnených. Existujúca právna úprava¹² sa týka niektorých z uvedených okolností:

- Na dverách pojednávacej miestnosti má byť vyvešený zoznam všetkých vecí, v ktorých je nariadené pojednávanie, hlavné pojednávanie alebo verejné zasadanie na ten istý deň. V zozname sa uvedú mená a priezviská sudcov, spisová značka, mená a priezviská účastníkov (obžalovaných), predmet a čas pojednávania.

¹² § 10, § 11 ods. 1, § 13 ods. 1, § 13 ods. 9, § 17 ods. 1 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 66/1992 Zb. o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy

- Ak je verejnosť vylúčená, oznámi sa také rozhodnutie senátu (samosudcu) zreteľne na dverách pojednávacej miestnosti spolu so zákazom vstupu nepovolaným osobám.
- Pred začatím pojednávania vyvolá zapisovateľ pred dverami pojednávacej miestnosti nahlas a zrozumiteľne vec, ktorá bude prejednávaná. Zároveň predbežne zistí, či sa dostavili osoby, ktoré boli na pojednávanie pozvané, a vyzve ich na vstup do pojednávacej miestnosti. Vyvolanie vecí týmto spôsobom môže byť nahradené vhodným technickým zariadením.
- Ak nie je k dispozícii poradná miestnosť, súdne osoby musia byť v úradnom odevu a na svojich miestach už pri vyvolaní veci. Nie je prípustné, aby sa okrem súdnych osôb niekto ďalší zdržiaval v pojednávacej miestnosti pred vyvolaním veci.
- Fajčenie alebo požívanie jedál a nápojov v pojednávacej miestnosti je zakázané.

3.2 Zistenia z monitoringu

Pred začatím pojednávania si monitorujúci všimli celkovú vybavenosť súdu, prostredie pred pojednávacou miestnosťou, v ktorom čakajú účastníci, predvolaní svedkovia a verejnosť na vyvolanie veci, resp. pozvanie do súdnej miestnosti. Význam tohto prostredia sa zvyšoval, ak v ňom zúčastnené osoby strávili viac času, napríklad v dôsledku časových posunov medzi pojednávaniami alebo pri dlhšom prerušení pojednávania.¹³ Monitorujúci hodnotili aj pojednávacie miestnosti, kde sa odohrávali súdne pojednávania.

¹³ Monitorujúci tu zastávali rolu verejnosti formou tzv. zúčastneného pozorovania (alebo zážitku na vlastnej koži), strávili v budove súdu toľko času ako účastníci daných pojednávanií. Pri posúdení prostredia preto zohrala rolu aj dĺžka pobytu monitorujúceho v budove súdu. Nároky na vybavenosť a prevádzku zariadení súdu stúpali napr. v prípade oneskoreného začiatku pojednávania alebo počas prerušenia pojednávania.

3.2.1 Prostredie pred pojednávacou miestnosťou

Z hodnotenia vybavenosti súdov monitorujúcimi vyplýva, že boli skôr spokojní ako nespokojní s vybavenosťou súdov. V Galante, kde väčšina pojednávania prebiehala v rekonštruovanej časti súdu, prevládala u monitorujúcich všeobecná spokojnosť, kým v Martine boli monitorujúci takmer rovnomerne rozdelení medzi spokojných, nespokojných a nerozhodných. V prípade, že pojednávanie v Galante prebiehalo v starej časti, monitorujúci sa vyjadrovali takto:

Časť budovy, v ktorej sa konalo toto pojednávanie, je stará a nezrekonštruovaná, pôsobí diametrálne odlišným dojmom ako druhá časť. (ID 55)

Monitorujúci si všímali, aké sú možnosti sedieť blízko pojednávacích miestností.

Z ich vyjadrení vyplýva, že v Martine, podobne ako v novej časti galantského súdu, boli miesta na sedenie v hale, z ktorej sa išlo chodbou do pojednávacích miestností. Len pri niektorých pojednávacích miestnostiach boli miesta na sedenie aj v ich priamej blízkosti. Monitorujúce osoby popisali chodbu ako dlhú, čo spôsobovalo problémy pri počutí pozvania na pojednávanie a niektorým aj problémy s rýchlym fyzickým premiestnením z haly do vzdialenejších pojednávacích miestností na konci chodby. Pravdepodobne aj to boli dôvody, prečo niekedy účastníci postávali v úzkych chodbách pred pojednávacími miestnosťami:

Miesta na sedenie nie sú priamo pred pojednávacou miestnosťou, pojednávacie miestnosti sa nachádzajú v úzkej chodbe a lavice sú pred touto chodbou. (ID 141)

Pred pojednávačkami je veľmi úzky priestor a tma, je to tam veľmi depresívne, a keď je tam viac ľudí, nedá sa tadiaľ ani prechádzať, (ID 18)

Miesta na sedenie sú vo veľkej čakacej sieni pred chodbou s pojednávacími miestnosťami. Účastníci stáli na chodbe. (ID 221)

Táto skutočnosť spôsobovala viaceré ťažkosti najmä pri počuteľnosti vyvolania veci, čo nútilo účastníkov, aby pri pojednávacích miestnostiach stáli:

Pred žiadnou miestnosťou neboli miesta na sedenie, účastníci museli stáť, čo je niekedy unavujúce.

Prípadne si môžu sadnúť do veľkej miestnosti pred chodbou s pojednávacími miestnosťami. (ID 51)

Keďže priestor, kde môže verejnosť sedieť, bol ďaleko a reproduktor bol slabý, strany zreteľne nepočuli, kto bol volaný. Navyše sa v rovnakom čase volalo reproduktorom do dvoch miestností... (ID 59)

Zapisovateľka otvorila dvere a zavolala účastníkov v danej veci, ale nešla volať von na hlavnú chodbu, preto svedok nepočul a prišiel neskoro. (ID 128)

Bolo iba jedno pojednávanie a v hale, kde sú miesta na sedenie, bolo ticho. Preto reproduktor bolo dobre počuť, ak je v hale viac ľudí a rozprávajú sa, je to problematickejšie. (ID 218)

Niektorí z monitorujúcich poukázali aj na nepríjemný chlad v priestoroch súdu pri čakaní na pojednávanie:

...v hale, kde je umožnené sedieť, je najmä za chladného počasia dosť zima. (ID 68)

V súvislosti s vybavenosťou súdu v Martine monitorujúci poukázali na potrebu automatov na nápoje, prípadne občerstvenie, čo považovali za nevyhnutné práve vtedy, ak treba na pojednávanie dlhšie čakať:

Chýba tu naozaj občerstvenie, najmä počas dlhšieho prerušenia pojednávania, prípadne dlhého pojednávania. (ID 68)

Účastníci konania počas čakania na pojednávanie chodili piť vodu na WC, v budove nie je žiaden automat na nápoje. (ID 42)

V budove by mohol byť aspoň automat na kávu a iné nápoje. (ID 185)

Následnú zmenu v tejto vybavenosti súdu monitorujúci zaznamenali:

Keď som z budovy súdu odchádzal, všimol som si, že vo veľkej čakacej miestnosti práve inštalovali nový automat na teplé nápoje. (ID 222)

Na súde v Galante bol automat na nápoje k dispozícii návštevníkom súdu od začiatku monitoringu.

Monitorujúci si všímali aj prístup na verejné toalety súdov a ich čistotu. V tejto súvislosti nemali monitorujúci žiadne zásadné komentáre s výnimkou niekoľkých prípadov, keď neboli všetky WC na súde v daný deň v prevádzke.

	priemerne	Martin	Galanta
veľmi uspokojivá	9%	3%	18%
uspokojivá	50%	31%	72%
ani uspokojivá, ani neuspokojivá	20%	31%	6%
neuspokojivá	21%	35%	4%
veľmi neuspokojivá	0%	0%	0%

Tabuľka č. II: Spokojnosť s vybavenosťou budovy súdu

	áno			nie		
	spolu	Martin	Galanta	spolu	Martin	Galanta
Bolo pred pojednávacou miestnosťou vyvesené poučenie o správaní počas pojednávania?	54%	87%	1%	46%	13%	99%

Tabuľka č. III: Poučenie pred pojednávacou miestnosťou

Monitorujúci si pred vyvolaním veci všimli zoznam pojednávania, ktorý bol umiestnený pri pojednávacej miestnosti, pričom tiež zisťovali, či sa v blízkosti pojednávacej miestnosti nachádza poučenie o pravidlách správania v pojednávacej miestnosti. Len v ojedinelých prípadoch uviedli, že pred pojednávacou miestnosťou nebol vyvesený zoznam pojednávaných vecí. Jeden z monitorujúcich zaznamenal v takejto súvislosti chaos spôsobený pred pojednávacou miestnosťou:

...vládol veľký chaos pred miestnosťou z dvoch dôvodov: 1. pred pojednávačkou nebol zoznam pojednávania a časov, kedy má ktoré začať; 2. pojednávania sa posúvali, predlžovali, a nikto nevedel, o ktoré pojednávanie ide: ani účastníci, ani ja... (ID 63)

Z vyjadrení monitorujúcich k vyvesenému poučeniu pred pojednávacou miestnosťou vyplýva, že takéto poučenie nebolo v takmer polovici prípadov. Okresný súd v Galante mal takéto poučenie vyvesené len v 1% monitorovaných prípadov.¹⁴

¹⁴ Zo záväznej právnej úpravy nevyplýva povinnosť pre súd vyvesiť poučenie o pravidlách správania počas pojednávania pred pojednávaciu miestnosť.

3.2.2 Vyvolanie veci

V súvislosti s vyvolaním veci monitorujúci pozorovali, aký spôsob bol použitý na vyvolanie, či bola vec vyvolaná riadne, zrozumiteľne a nahlas. Z monitoringu vyplýva, že v dvoch tretinách pozorovaných pojednávania bol na vyvolanie veci použitý reproduktor. Reproduktor sa viac využíval v Martine (77% monitorovaných prípadov). Zapisovateľka vyvolávala vec (bez použitia reproduktora) častejšie v Galante (52% monitorovaných prípadov).

Monitorujúci v prevažnej väčšine prípadov (83%) konštatovali, že vec bola riadne, zrozumiteľne a nahlas vyvolaná, čo dokumentujú napríklad tieto výroky:

Oznámený názov konania, spisová značka, pojednávacia miestnosť a čas začatia konania. (ID 124)

Monitorovanie tejto skutočnosti sa uskutočnilo preto, lebo takéto poučenie je užitočné pre lepšiu orientáciu verejnosti, ako aj osôb zúčastnených v konaní, ktoré nemajú o týchto pravidlách účasti na pojednávaniach vedomosť.

Zapisovateľka osobne prišla do vestibulu a vyzvala nás – zúčastnené strany, aby sme išli do pojednávacej miestnosti. (ID 204)

Prečítaná spisová značka a názov občianskeho konania, tiež číslo pojednávacej miestnosti, (ID 125)

Samosudkyňa nás zavolała cez reproduktor, aj nás informovala, v akej veci sa bude konať. (ID 196)

Monitorujúca tiež poznamenala, že zapisovateľka zisťovala, či sú všetci predvolaní prítomní: Zapisovateľka sa pýtala pri vstupe do pojednávacej miestnosti či všetci zainteresovaní sú zúčastnení. (ID 199)

Nesprávne vyvolanie veci, ku ktorému došlo v takmer jednej pätine (17%) prípadov, bolo podľa zistení monitorujúcich spôsobené nasledujúcimi dôvodmi:

- Vec nebola vyvolaná zrozumiteľne a nahlas:

Z dverí vyšla zapisovateľka, ktorá si niečo „zamrmlala“ pod nos, ak by nebola povedala meno žalovaného, ktoré som si pred tým asi šesťkrát prečítal, ani by som nevedel, že ide o ten prípad... A to som sedel asi 1,5 metra od dverí. (ID 53)

Zapisovateľku som počula slabo, nebolo mi zrejmé, o aké pojednávanie ide. (ID 83)

Po otvorení dverí do pojednávacej miestnosti dve účastníčky konania čakajúce na chodbe pred dverami vstúpili dnu a zavreli dvere. Ja som stála vo vestibule a nepočula som zavolanie. (ID 180)

Zavolanie bolo dosť tiché, časť svedkov musela byť dodatočne zavolaná, lebo prvú výzvu nezačuli. (ID 173)

- Vec nebola vyvolaná zrozumiteľne a nahlas pre technickú chybu reproduktorov:

Hlásenie z reproduktora bolo nezrozumiteľné. (ID 216)
Reproduktor praskal, veľmi ťažko bolo rozumieť. (ID 87)

V reproduktore škvrcalo, stránky stáli pred pojednávacou miestnosťou. Chvilu predtým vošla sudkyňa, tak sme vedeli, že volá stránky v tejto veci. (ID 86)

Zavolanie cez reproduktor bolo veľmi tiché. (ID 61)

Oznámenie bolo zreteľné, ale tiché. Ak by som nestál blízko pri dverách, určite by som nepočul. Podľa môjho názoru je chyba vo výkone reproduktorov – sú malé, slabé, málo výkonné. (ID 66)

- Pri vyvolaní veci sa nebral primerane ohľad na vzdialenosť medzi pojednávacou miestnosťou a najbližším miestom na sedenie, kde čakali účastníci, svedkovia, verejnosť:

Na zavolanie slúži málo výkonný reproduktor (niečo ako pri domových dverách pri zvončeku), cez ktorý volala sudkyňa. To však bolo zjavne nedostačujúce, nakoľko lavice na sedenie sú od miestnosti pomerne vzdialené (na konci chodby). (ID 102)

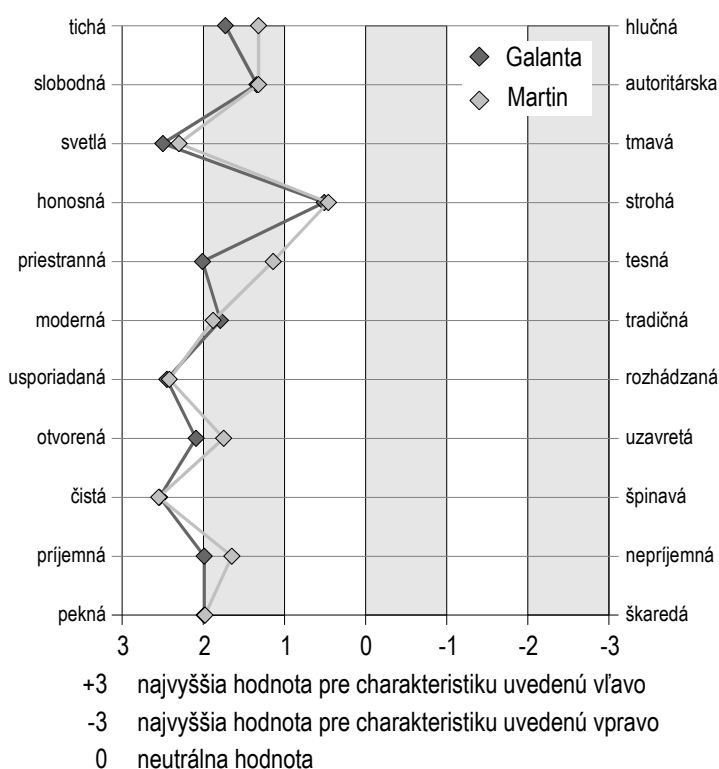
	áno		
	spolu	Martin	Galanta
Bola pojednávacia miestnosť priestranná?	73%	71%	77%
Bol nábytok v miestnosti nový?	92%	95%	87%
Bola miestnosť čistá?	99%	99%	100%
Boli v miestnosti okná?	100%	100%	100%
Bolo v miestnosti dostatočné osvetlenie?	99%	99%	99%
Bola v miestnosti izbová teplota?	95%	94%	96%

Tabuľka č. IV: Pojednávacia miestnosť

Reproduktor pred dverami bol veľmi malý a tichý. Ak účastníci nestoja pri dverách, nemôžu počuť výzvu, aby šli do vnútra. Takisto, keď je pred miestnosťou vrava – ľudia sa rozprávajú, je veľmi ťažko rozumieť. (ID 54)

- Vec nebola riadne vyvolaná z iných dôvodov:

Vyšla zapisovateľka a pozvala obžalovanú do miestnosti. Asi ju už poznala. Formálne ohlásenie prípadu chýbalo, aspoň ja som ho nezachytil. (ID 16)

Graf č. 2: Hodnotenie pojednávacej miestnosti¹⁵

¹⁵ Monitorujúci opisovali miestnosti aj prostredníctvom tzv. sémantického diferenciálu. Graf č. 2 je zostavený z priemerných hodnôt. Pri posudzovaní pojednávacej miestnosti na atribútoch „honosná – strohá“ je potrebné zohľadniť skutočnosť, že monitorujúci tu častejšie (takmer v tretine prípadov), ako pri iných atribútoch, použili neutrálnu hodnotu, resp. dostatočne si nevytvorili názor na daný atribút. Hodnotu „0“ tu označila takmer tretina monitorujúcich, čím je vysvetliteľná celkovo nižšia priemerná hodnota pre „honosnosť“ v kontraste k „strohosti“.

Sama sudkyňa nás zavolała, keď šla do miestnosti, ale len navrhovateľku slovami: Tak podďte. (ID 72)

Vôbec nebolo povedané, kto má ísť do miestnosti, zapisovateľka len otvorila dvere a kývla hlavou, akože tí, čo stojíme vonku, môžeme vojsť. (ID 143)

...pojednávanie sa malo začať o 12-tej, nikto nám nič nepovedal a veselo tam behali ľudia do „pojednávacky“ a iní vychádzali, raz som nevedela, či sa to už začalo, dokonca pozvali dnu aj obhajcu, ale pojednávanie sa stále oficiálne nezačalo. (ID 18)

Zapisovateľka prekročila prah otvorených dverí a povedala čakajúcim niečo v zmysle „no podďte“. (ID 221)

Sudkyňa prišla do pojednávacej miestnosti spolu so zapisovateľkou a prokurátorom, a tak nás cestou „zobrali so sebou“. (ID 51)

3.2.3 Prostredie pojednávacej miestnosti

Monitorujúci si všimli okrem priebehu samotného konania pojednávacieho miestnosti: jej vybavenie a ako na nich pôsobí. Monitorujúci vyhodnotili pojednávacie miestnosti ako čisté, dostatočne osvetlené, dostatočne priestranné, s novým nábytkom a izbovou teplotou. Monitorujúci vnímali pojednávacie miestnosti ako pekné, príjemné, otvorené, usporiadané a skôr slobodné ako autoritárske.

Monitorujúci vyhodnotili pojednávacie miestnosti v úplnej väčšine pozitívne:

„...k tej budove súdu v Martine: tam bolo 9 pojednávacích miestností a sedem bolo navlas rovnakých, len dve, jedna bola väčšia, jedna menšia, bol tam úplne nový nábytok a nepôsobili na mňa ponuro tie miestnosti.... A toto tak sviežo dosť pôsobilo, svetlo, naozaj ako vnútri, neviem, či sa dá povedať o súdnej, teda o pojednávacej miestnosti, že je pekná, ale tieto boli pekne riešené“ (focus skupina).

Napriek všeobecne pozitívnemu hodnoteniu, ojedinele sa vyskytli prípady, keď pojednávacie miestnosti

neboli prostredím hodným dôstojného súdneho konania:

Okná sú orientované na vchod budovy – chodci odvádzali pozornosť búchaním vchodových dverí, hovorom ľudí stojacich pri vchode, fajčiacich a telefonujúcich pred budovou. Hluk z chodby – ...zvuky reproduktora, hovory čakajúcich (rušilo to a odvádzalo pozornosť). (ID 71)

Nanosené blato od rána, nábytok ošarpaný. (ID 33)

Monitorujúci zaznamenali aj prípady, keď v miestnosti bolo nafajčené: *Pred zavolaním účastníkov na vynešenie rozsudku v pojednávacej miestnosti niekto fajčil.* (ID 168)

Minule som spozoroval, že v pojednávacej miestnosti bolo cítiť dym. Dnes o 10:33 sa skončilo predchádzajúce pojednávanie a sudca vyšiel von s balíčkom cigariet. Hneď ako sa začalo pojednávanie, sudca sa spýtal strán, či sa pokúšali o mimosúdnu dohodu, strany odpovedali, že nie. Sudca ich vyzval, aby to skúsili teraz a prerušil pojednávanie na 10 minút... Ešte sme nevyšli z pojednávačky a sudca už kráčaľ k otvorenému oknu... Keď sme sa po 7 minútach vrátili, v miestnosti bolo znova nafajčené. (ID 223)

Z uvedených komentárov monitorujúcich vyplýva podozrenie, že zákaz fajčenia v pojednávacej miestnosti porušil sudca.

3.3 Závery a odporúčania

Súdne konanie je pre jednotlivca, ktorý sa zúčastňuje v konaní ako strana sporu, skôr výnimočnou udalosťou, ktorá sa zväčša spája s konfliktnými životnými situáciami a psychickým vypätím. Aj z tohto dôvodu je dôležité vytvárať dôstojné a dôveryhodné prostredie súdu, ktoré reaguje na potreby verejnosti a strán zúčastnených v konaní pred i počas súdnych pojednávaní.

Zo zistení monitoringu vyplývajú nasledujúce odporúčania:

- Vyvesenie zoznamu pojednávaných vecí pri dverách pojednávacej miestnosti a riadne vyvolanie vecí je predpokladom účasti verejnosti na pojednávaní. Výsledky monitoringu ukázali, že ak nebol vyvesený takýto zoznam, alebo ak vec

nebola vyvolaná riadne (dostatočne zrozumiteľne, nahlas a s uvedením všetkých náležitostí), verejnosť sa ťažšie orientuje, či a kedy sa začína pojednávanie a kedy môže vstúpiť do pojednávacej miestnosti. Na dverách pojednávacej miestnosti, prípadne na inom viditeľnom mieste na súde, je vhodné vyvesiť pravidlá správania v pojednávacej miestnosti pre lepšiu orientáciu verejnosti aj osôb zúčastnených v konaní, ktoré nemajú o týchto pravidlách vedomosť a budú prítomné na pojednávaniach.

- V prípade, že miesta na sedenie nie sú v bezprostrednej blízkosti pri pojednávacích miestnostiach, je potrebné zabezpečiť, aby bola vec dostatočne nahlas a zrozumiteľne vyvolaná aj na týchto miestach. Prídavným technickým riešením by mohla byť aj digitálna tabuľa s aktuálnym rozpisom pojednávaných vecí, označením príslušných pojednávacích miestností a termínu pojednávania. Vhodné umiestnenie takejto tabule na väčších súdoch by bolo v spoločnej hale, kam vyúsťujú chodby k pojednávacím miestnostiam. Po vyvolaní veci je žiaduce ponechať dostatočný čas na eventuality presun všetkých účastníkov z haly alebo inej časti budovy.
- Ako vyplýva z uvedených pravidiel o dôstojnosti súdneho konania, fajčenie alebo požívanie jedál a nápojov v pojednávacej miestnosti je zakázané. V zisteniach monitorujúcich sú uvedené prípady porušenia tohto zákazu fajčením. Fajčenie v pojednávacej miestnosti však nemožno nijako tolerovať ani pred začatím pojednávania, ani počas prerušenia pojednávania. Je však dôvodné uvažovať – zvlášť pri dlhších pojednávaniach – o zrušení zákazu pitia nealkoholických nápojov, najmä vody, v pojednávacích miestnostiach. V prípade dlhších pojednávaní je možné pojednávanie prerušiť a urobiť kvôli tomu prestávku.

4 – Dôstojnosť a profesionalita sudcu

Kľúčovou časťou monitoringu bolo pozorovanie a hodnotenie sudcov ako nositeľov súdnej moci. Monitorujúci pozorovali sudcov pri výkone profesie počas verejných pojednávanií. Monitoring bol zacielený na tri základné atribúty sudcu: jeho dôstojnosť a profesionalitu, nestrannosť a nezaujatosť voči účastníkom konania; a napokon efektívnosť vedenia pojednávania a pripravenosť sudcu na konanie. Uvedené základné atribúty sudcu zabezpečujú skutočnú realizáciu práva na spravodlivý súdny proces garantovaného Ústavou Slovenskej republiky.

Povinnosti sudcu súvisiace s uvedenými atribútmi sú okrem Ústavy Slovenskej republiky upravené aj v ďalších predpisoch.¹⁶

¹⁶ Zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich
Občiansky súdny poriadok (č. 99/1963 Zb.)
Trestný poriadok (č. 141/1961 Zb.)
Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 66/1992 Zb. o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy
Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 120/2005 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o používaní úradného odevu sudcami, prokurátormi a advokátmi v konaní pred súdom (č. 120/2005 Z. z.)
Zásady sudcovskej etiky (Dohoda, ktorú uzavrela Rada sudcov SR a minister spravodlivosti SR dňa 4. októbra 2001 podľa ustanovenia § 26 ods. 2 zákona č. 385/2000 Z. z.)

Hoci práca sudcov nespočíva len v ich účinkovaní na pojednávaniach, vystupovanie sudcov na pojednávaniach je dôležitým indikátorom kvality výkonu súdnictva.

4.1 Právne východiská

Pri výkone funkcie, ale aj v občianskom živote, sa sudca musí zdržať všetkého, čo by mohlo narušiť vážnosť a dôstojnosť jeho funkcie, pričom musí dodržiavať zásady sudcovskej etiky.¹⁷ Svojím občianskym životom a správaním na verejnosti má byť sudca príkladom dobrých spoločenských spôsobov a osobnej dôstojnosti. Znamená to, že sudca sa musí riadiť určitými normami správania nielen v profesionálnom živote, ale aj v súkromí mimo súdu. Sudca sa musí správať trpezlivo, dôstojne a zdvorilo k všetkým osobám zúčastneným na konaní i k ďalším osobám, s ktorými z titulu svojej funkcie prichádza do styku. Sudca je povinný rešpektovať osobnosť účastníka konania.¹⁸

Sudcovia sú povinní postupovať v konaní tak, aby bola zachovaná vážnosť a dôstojnosť súdneho pojednávania.¹⁹ Slovné prejavy sudcov a ostatných osôb, ktorým bolo udelené slovo, musia byť hlasné a zrozumiteľné. V pojednávacej miestnosti sa všetkým, s výnimkou osôb mladších ako pätnásť rokov, zásadne vyká.²⁰ Sudca musí byť na svojom mieste v pojednávacej miestnosti v úradnom odevu už pri vyvolaní veci.²¹ Úradným odevom sudcu vrátane prísediaceho sudcu z radov občanov v konaní pred

¹⁷ § 30 Zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich

¹⁸ Dohoda o Zásadách sudcovskej etiky, ktorú uzavrela Rada sudcov SR a minister spravodlivosti SR dňa 4. októbra 2001

¹⁹ § 203 Trestného poriadku (zákon č. 141/1961 Zb.), § 117 Občianskeho súdneho poriadku (zákon č. 99/1963 Zb.)

²⁰ § 13 ods. 5, § 14 ods. 1 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 66/1992 Zb. o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy v znení neskorších predpisov

²¹ § 13 ods. 1 Vyhlášky č. 66/1992 Zb. o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy

súdom je sudcovský talár, jednotný pre všetkých sudcov okresných a krajských súdov, ako aj Najvyššieho súdu SR.²²

4.2 Zistenia z monitoringu

Monitorujúci posudzovali sudcov v kategórii slušnosti, dôstojnosti a profesionality. Všimli si vážnosť, spôsob komunikácie, zvládanie náročných situácií, presvedčivosť a pod. Z hľadiska profesionality monitorujúci skúmali aj to, či sudcovia nekladú účastníkom sugestívne a kapciózne otázky²³.

Monitorujúci si všimli aj kultivovanosť prejavu sudcov, tempo reči, hlasitosť, artikuláciu, ako aj vonkajší vzhľad sudcov a používanie úradného odevu sudcov – sudcovského talára.

Zistenia z monitoringu ukazujú, že monitorujúci hodnotili sudcov prevažne pozitívne. Celkový dobrý dojem ilustruje aj ukážka výpovede monitorujúcich osôb:

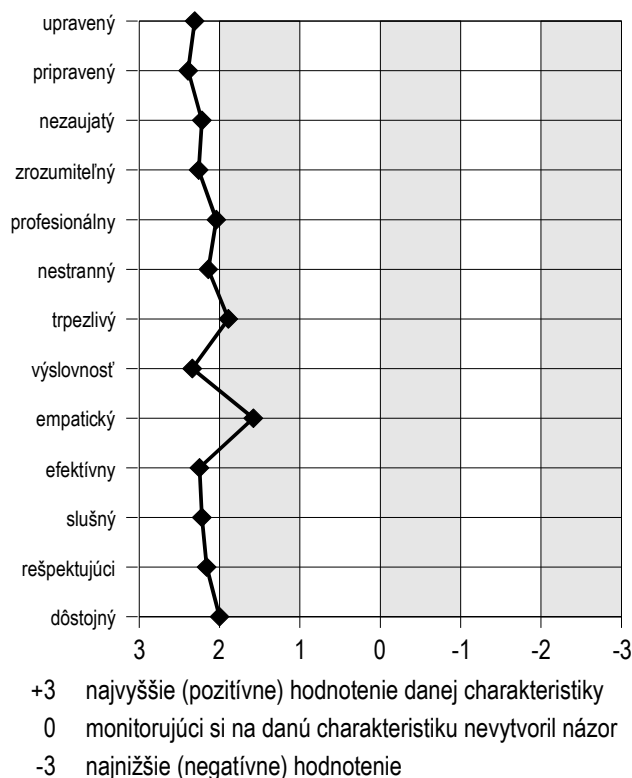
Ja mám skôr pozitívny dojem. Myslel som si, že sudcovia budú skôr rezervovaní, uzavretí ľudia. Ale zdali sa byť celkom slušní a pôsobili aj charizmaticky (focus skupina).

4.2.1 Slušnosť, dôstojnosť a profesionalita

Štandardizované dáta ukazujú výrazne pozitívne hodnoty najmä v slušnosti, slovnom prejave a v celkovej úprave sudcov, nižšie hodnoty získali sudcovia pri posudzovaní ich profesionality (pozri poznámku č. 24).

²² § 2 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 120/2005 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o používaní úradného odevu sudcami, prokurátormi a advokátmi v konaní pred súdom

²³ Sugestívne a kapciózne otázky sú pri súdnom konaní neprípustné. Sugestívna otázka = otázka, ktorá navádza na určitú odpoveď, spravidla sa dá na ňu odpovedať „áno“ alebo „nie“; kapciózna otázka = úskočná, klamlivá otázka, ktorá predpokladá dosiaľ nepotvrdenú skutočnosť. SVOBODA, J. a kol.: Slovník slovenského práva. Poradca podnikateľa, spol. s r.o., Bratislava 2000

Graf č. 3: Priemerné hodnoty charakteristík sudcov na posudzovacej škále

Monitorujúci konštatovali, že sudcovia na väčšine monitorovaných pojednávaní vystupovali korektne, zdvorilo a vecne, k účastníkom sa správali slušne, ohľaduplne a úctivo, bez ohľadu na ich spoločenské postavenie. Nepoužívali expresívne výrazy, neboli arogantní a hrubí, boli zdvorilí. Monitorujúci nezaznamenali u sudcov nevhodné oslovenie osôb nachádzajúcich sa v pojednávacej miestnosti.

Mimika plne korešpondovala s tým, čo hovoril a robil, ani raz nezabudol na oslovenie, pohľadom sledoval toho, kto rozprával, používal slušné spôsoby: oslovenie, poďakovanie. (ID 76)

Zvyčajne neprejavovali žiadne emócie a z ich konania sa nedalo vyčítať, aký majú názor na prejednávajúcu vec. Vzbudzovali rešpekt, nie však strach, pôsobili ako autority a profesionáli, rázne, sústredene, dôsledne, pritom však ľudsky a citlivo pristupovali k účastníkom konania.

Sudkyňa sa vždy pohľadom venovala tomu, s kým hovorila, povedané naznačovala rukou, napríklad,

keď sa niekoho na niečo pýtala, tak ho aj rukou vyzvala, aby hovoril. Konanie viedla jasne a plynulo aj vďaka jednoznačnej mimike a gestám. (ID 74)

Niektorých zo sudcov označili monitorujúci prívlastkami človek s charizmou, ozajstný muž zákona,

človek, ktorý sa pre povolanie sudcu narodil, príp. svoju prácu berie ako poslanie. Sudcovia mali konanie zvyčajne úplne pod kontrolou, zvládali aj náročnejšie situácie a usmerili účastníkov, ktorí sa správali nevhodne. Vo väčšine prípadov tiež bolo možné konštatovať, že veci prejednávali so záuj-

hodnotenie A.–E.; n = počet pojednávania					
	počet monitorovaných sudcov / priemerný počet monitorovaní na sudcu				
	najčastejšie sa vyskytujúca odpoveď (modus)				atribúty s najnižšími priemernými hodnotami
	priemer			atribúty s najvyššími priemernými hodnotami	
všetky monitorovania (n=211)	28 / 7,5	+3	2,14 ²⁴	<ul style="list-style-type: none"> • pripravený na pojednávanie • mal dobrú výslovnosť • upravený 	<ul style="list-style-type: none"> • empatický²⁵ • trpezlivý • dôstojný
Martin (n=129)	18 / 7,2	+3	2,11	<ul style="list-style-type: none"> • pripravený na pojednávanie • upravený • nezaujatý 	<ul style="list-style-type: none"> • empatický • trpezlivý • dôstojný
Galanta (n=82)	10 / 8,2	+3 +2	2,17	<ul style="list-style-type: none"> • pripravený na pojednávanie • zrozumiteľný v postupe a pravidlách • upravený 	<ul style="list-style-type: none"> • empatický • profesionálny • dôstojný
občianske pojednávania (n=145)	20 / 7,25	+3 +2	2,06	<ul style="list-style-type: none"> • pripravený na pojednávanie • mal dobrú výslovnosť • upravený 	<ul style="list-style-type: none"> • empatický • trpezlivý • dôstojný
trestné pojednávania (n=66)	10 / 6,6	+3	2,31	<ul style="list-style-type: none"> • pripravený na pojednávanie • zrozumiteľný v postupe a pravidlách • nestranný + mal dobrú výslovnosť 	<ul style="list-style-type: none"> • empatický • trpezlivý • profesionálny

Tabuľka č. V: Hodnotenie sudcov podľa posudzovacej škály

²⁴ Monitorujúci priradzovali sudcom k jednotlivým atribútom neutrálnu hodnotu „0“, teda keď si nevytvorili názor na daný atribút, v 5%.

²⁵ Pri atribúte „empatický“, ktorý dosiahol najnižšiu priemernú hodnotu (1,58, pričom štandardná odchýlka je 1,41), je potrebné zohľadniť fakt, že monitorujúci tu v približne pätine prípadov označili hodnotu „0“, pričom konštatovali, že empatickosť sudcu sa im ťažšie posudzovala na krátkych pojednávaniach, alebo pri istom predmete súdneho sporu (napr. vo veci poškodenia auta).

mom, pozorne počúvali výpovede, ubezpečovali sa, či účastníci porozumeli otázkam, na prvý pohľad bolo zrejmé, že sa snažia preniknúť do podstaty veci. Monitorujúci ocenili aj správanie sudcov v náročných situáciách:

...vychytila som skutočne nepríjemné pojednávania, a tým vlastne hneď na začiatok stúpol môj obdiv k sudcom. Boli trpezliví, najmä pri takých jednoduchších ľudoch. Bol to naozaj problém s nimi komunikovať a dostávať odpovede na otázky, ktoré kládli. Veľmi hlboko to na mňa zapôsobilo... ja by som to asi nevydržala s nervami (focus skupina).

Napriek všeobecne pozitívnemu hodnoteniu sudcov monitorujúci zaznamenali, že približne na každom piatom pojednávaní sa objavili prvky nevhodného správania sudcov: dávali najavo prejavy nudy, znechutenia, pôsobili, akoby ich pojednávanie vôbec nezaujímalo alebo vystupovali agresívne, nadradene.

Pôsobil nanajvýš ospanlivo, mal privreté oči, akoby ho práca vôbec nebavila. (ID 223)

Sudkyňa na mňa pôsobila otrávene, robila grimasy. (ID 29)

...bola unavená a podráždená. (ID 73)

Sudcovia v niekoľkých prípadoch pôsobili akoby „duchom neprítomne“, pri komunikácii s účastníkmi mali neprítomný pohľad, pozerali do okna.

Cítacie zo zákona prednášala príliš bezducho, zahľadená do dialky. (ID 35)

Podľa vyjadrení monitorujúcich sudcovia niekedy používali nevhodné citoslovčia, vzdychali. Vyskytol sa tiež prípad, keď sa sudkyňa žalovala na vlastné problémy:

...bola chorá, od rána mala toho hrozne veľa, ani prestávku nemala a nestihla sa naobedovať. Sudkyňa si vyliala svoje pocity na prítomných a najviac si to odniesla matka. (ID 73)

Takéto správanie pôsobilo nedôstojne, nevhodne a zneisťovalo účastníkov konania.

V ojedinelých prípadoch sudcovia nevedeli upokojiť rozhádaných účastníkov, problémy riešili krikom:

Teraz si robím robotu ja, tak mi do toho nekecajte! Vždy sa rozčúlila, keď napomínala právnych zástupcov. (ID 30)

Niekedy pôsobili neisto, boli dezorientovaní, „strácali“ sa v spise, boli evidentne zmätení z konania, o ďalšom postupe sa nahlas radili so zapisovateľkou. Monitorujúci v ojedinelých prípadoch zaznamenali, že s niektorou zo strán sa sudcovia bavili veľmi uvoľnene, čo vyvolalo dojem, že nejde o pojednávanie, ale o nejaké neformálne spoločenské stretnutie:

Veľmi žoviálne sa bavila s obhajcom pred aj počas pojednávania. Mal som pocit, že som v nejakom klube. (ID 51)

V jednom prípade si (parafr.):

sudkyňa natierala pery balzomom. (ID 67)

Monitorujúci zaznamenali, že niektorí sudcovia žuli žuvačku, iní tak pôsobili.

...počas celého pojednávania žuvala žuvačku. Nebolo to úplne výrazné, no na druhej strane sa to nesnažila zakryť. (ID 95)

4.2.2 Slovný prejav

Prejav sudcov, ich artikuláciu a výslovnosť monitorujúci hodnotili pozitívne. Sudcovia hovorili v zásade jasne, zrozumiteľne, spisovne, dostatočne nahlas a dobre artikulovali. Ich prejav bol kultivovaný, zohľadňovali skutočnosť, kto je adresátom prejavu sudcu – osobitnú pozornosť venovali sudcovia komunikácii s maloletými a so staršími osobami, vtedy hovorili hlasnejšie, eliminovali odbornú terminológiu a opakovanými otázkami sa ubezpečovali, že vypočúvané osoby dobre počuli a pochopili otázku.

Hovoril v takom tempe, aby každý rozumel, ak bolo niečo dôležité, tak spomalil a oveľa viac artikuloval. (ID 119)

Monitorujúci ocenili tiež spisovnú výslovnosť sudcov z Okresného súdu Martin.

Nedostatky sa vyskytli len u niektorých sudcov, ktorí hovorili príliš rýchlo a nezrozumiteľne alebo príliš potichu (niekedy zároveň s hlučným elektrickým písacím strojom), monotónne a nezrozumiteľne. Účastníci potom nevedeli a nerozumeli, čo od nich sudca očakáva, boli zmätení a vznikali tak zbytočné nedorozumenia.

Stalo sa tiež, že nie vždy bola dostatočne kvalitná intonácia prejavu, napr.:

...nepoužívala otázniky, nevedela som, čo je otázka, a čo sú jej poznámky. (ID 44)

Účastníkom nebolo zrejmé, čo sa od nich očakáva, nevedeli, či majú odpovedať alebo nie, čo zvyšovalo ich neistotu a následne nervozitu sudcov.

Na druhej strane, častejšie to boli práve účastníci konania, ktorí hovorili potichu, so zlou artikuláciou a intonáciou, alebo rýchlo, takže im nebolo rozumieť. Sudcovia ich niekedy napomenuli, aby hovorili hlasnejšie, resp. pomalšie, zvyčajne však tento nedostatok celkom neodstránili.

Zriedkakedy sa stalo, že niektorí sudcovia nehovorili spisovne – pri vykaní nepoužívali správny tvar slovies v jednotnom čísle minulého času, používali slová „šak“, „jak“ a pod. (ID 91)

4.2.3 Vzhľad

Celkový vzhľad sudcov hodnotili monitorujúci s malými výnimkami veľmi pozitívne. Takmer všetci sudcovia boli vhodne, decentne upravení, pojednávali v predpísaných talároch, ich ostatný odev a doplnky korešpondovali s ich funkciou. Niekoľkokrát sa stalo, že sudca si pri výsluchu maloletých talár vyzliekol, aby nepôsobil príliš formálne a aby sa vypočúvaní maloletí necítili stiesnene. Po skončení ich výpovede si talár znovu obliekol.

Len v siedmich prípadoch sa monitorujúci vyjadrili kriticky k spôsobu používania talára – buď bol pre pojednávajúceho príliš veľký, alebo si ho sudkyňa neobliekla s odôvodnením, že *...na tú chvíľu netreba* (ID 51), prípadne ho mali sudcovia len nedbanlivo „prehodený“ cez ramená. Zriedka sa objavili aj ohlasy na nevhodné oblečenie sudcov pod talárom a neupravený účes.

4.3 Závery a odporúčania

Dôstojnosť a profesionalita sudcov sú atribúty, ktoré vyžadujú nielen právne predpisy, ale aj etický kódex sudcov. Sú nevyhnutné pre zachovanie významu a vážnosti konania, čo v konečnom dôsledku vedie k zachovaniu dôveryhodnosti súdov ako takých a k viere účastníkov v ich spravodlivé konanie a roz-

hodovanie. Zo zistení monitorov je zrejmé, že vo väčšine prípadov sú si sudcovia tejto skutočnosti vedomí a dôstojnosti a profesionalite svojho postupu venujú primeranú pozornosť.

Z nedostatkov, ktoré sa vyskytli, možno vyvodit' nasledujúce odporúčania:

- Každé pojednávanie na súde by malo byť pre sudcov natoľko jedinečné, že k nemu pristupujú so všetkou vážnosťou a dôstojnosťou. Sudcovia by mali vo vzťahu k účastníkom vystupovať v duchu zásady: spravodlivosť má byť nielen vykonávaná, ale sa má tak aj javiť. Sudcovia preto v záujme zachovania dôstojnosti pojednávania musia byť schopní ovládať svoje emócie, zdržať sa akýchkoľvek prejavov nezájmu o prejednávajúcu vec, naopak – svojím vystupovaním by mali účastníkov presvedčiť o tom, že majú skutočne záujem na spravodlivom rozhodnutí ich sporu.
- Sudcovia musia kontrolovať aj svoje neverbálne prejavy. Mimika a gestikulácia sudcu musí byť primeraná a adekvátna prejednávanej veci, nemôže byť prejavom nadradenosti sudcu ani jeho postoja k veci či k účastníkom konania.
- Pre účastníkov konania je veľmi dôležité, aby boli sudcovia schopní potlačiť nevôľu a nervozitu vyplývajúcu z ich osobných problémov (napr. zo zlého zdravotného stavu), ako aj zo správania osôb zúčastnených na konaní (napr. nedisciplinovaní účastníci).
- Tak, ako nie je vhodné arogantné a agresívne správanie sudcov, nie je vhodné ani príliš uvoľnené a žoviálne vystupovanie. Sudca nemá postupovať schematicky a pôsobiť „ako stroj“, príliš priateľské správanie sudcu k stranám však znižuje jeho dôveryhodnosť a dôstojnosť konania. Je tiež nevhodné, ak sudcovia počas pojednávania žujú žuvačku alebo si aplikujú kozmetické prípravky.
- V záujme predchádzania únavy, stresu a z toho vznikajúcej nervozity u sudcov aj účastníkov konania je vhodné prerušiť dlhšie pojednávania prestávkami.
- Sudcovia by mali dbať aj na to, aby ich prejav bol dostatočne zrozumiteľný, hlasný a správne artiku-

lovaný, mali by používať vhodnú intonáciu a správne gramatické tvary.

- Hoci sa to neukázalo ako významnejší problém, sudcovia by mali venovať dostatočnú pozornosť aj úprave svojho vonkajšieho vzhľadu a dôstojnému používaniu talára.

5 – Objektivita sudcu

5.1 Právne východiská

Základným atribútom objektivity sudcov musí byť ich nezaujatosť a nestrannosť. Tie sú základným a nevyhnutným predpokladom spravodlivého rozhodovania. Zaujatosť sudcu a zvýhodňovanie niektorej zo strán konania spochybňuje spravodlivosť celého procesu a výsledného rozhodnutia v prejednávanej veci. Ak je takýchto prípadov viac, je vážne ohrozená dôveryhodnosť súdnictva ako celku.

Ústava Slovenskej republiky garantuje občanom právo na spravodlivý proces prostredníctvom nezávislých a nestranných súdov.²⁶ Znamená to, že sudca je pri výkone svojej funkcie nezávislý od akejkoľvek inej moci či orgánu, pričom je viazaný len Ústavou SR, zákonmi a medzinárodnými zmluvami. Sudca musí byť nezávislý aj od strán a predmetu konania, t.j. musí byť nestranný a nezaujatý, a musí rozhodovať spravodlivo a v súlade so zákonom. Sudca musí navyše konať tak, aby zachoval dôveru v nezávislé, nestranné a spravodlivé rozhodovanie súdov aj po skončení vykonávania svojej funkcie a aj vo svojom občianskom živote. Sudca má byť zdržanlivý pri prezentovaní svojich názorov na verejnosti, aby nevyvolal podozrenie, že ovplyvňujú nezávislosť

a nestrannosť jeho rozhodovania.²⁷ Sudca je povinný pristupovať k účastníkom konania bez akýchkoľvek predsudkov.

Sudca nesmie od strán alebo od účastníkov konania, prípadne od ich právnych zástupcov jednostranne prijímať alebo poskytovať im informácie týkajúce sa prejednávanej veci.²⁸

V podmienkach slovenského súdnictva sa sudca, resp. senát nachádzajú v pojednávacej miestnosti už pred vyvolaním veci. Pre zachovanie rovnosti zbraní nie je však prípustné, aby sa pred vyvolaním veci zdržiaval v pojednávacej miestnosti niekto iný okrem pracovníkov súdu.²⁹

V zmysle príslušných procesných predpisov (Občianskeho súdneho poriadku, Trestného poriadku) sú sudcovia vylúčení z prejednávania a rozhodovania vecí, ak so zreteľom na ich pomer k prejednávanej veci, k účastníkom konania alebo ich zástupcom možno mať pochybnosti o ich zaujatosti. Účastníci konania môžu podať proti takému sudcovi námietku zaujatosti. Správanie sudcu, ktoré je v rozpore s pravidlami o nezávislosti a nestrannosti sudcu pri rozhodovaní, o nezaujatosti sudcu voči účastníkom konania, ako aj o úsilí sudcu ukončiť súdne konanie spravodlivo, je dôvodom na jeho disciplinárne potrestanie, ktorým môže byť v konečnom dôsledku až odvolanie z funkcie sudcu.³⁰

Povinnosťou sudcu je nielen byť formálne nestranný a nezaujatý, ale aj vytvárať predpoklady na naplnenie ústavného práva na rovnosť strán v konaní. Preto je pre sudcu tiež dôležité, aby bol počas konania dostatočne empatický, čím (okrem iného) môže vyrovnávať prirodzené rozdiely medzi stranami, ale aj dospieť k takému skutkovému zisteniu, na základe ktorého môže spravodlivo rozhodnúť. Sudca sa má správať trpezlivo, dôstojne a zdvorilo k osobám

²⁷ Čl. II. Bod 1 Etického kódexu sudcu schváleného Radou sudcov 19. apríla 2001

²⁸ § 2 a § 30 Zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediach

²⁹ § 11 Vyhlášky č. 66/1992 o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy

³⁰ § 116 a § 117 Zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediach

²⁶ Čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky

zúčastneným na konaní a ku všetkým ďalším osobám, s ktorými z titulu svojej funkcie koná, a má rešpektovať ich osobnosť. Sudca sa usiluje o to, aby každé jeho rozhodnutie bolo vecne správne a zákonné a jeho odôvodnenie zrozumiteľné a presvedčivé.³¹

5.2 Zistenia z monitoringu

Monitorujúci sa zameriavali na sledovanie vzťahu medzi sudcami a účastníkmi konania z hľadiska nezaujatosti a nestrannosti sudcov, ale aj z hľadiska trpezlivosti, empatie a rešpektu k účastníkom konania. Venovali pozornosť tomu, či sudcovia vystupujú v konaní objektívne, odosobnene, citovo nezaangažovane, či nezvýhodňujú, resp. neznevýhodňujú niektorú zo strán alebo niektorého z právnych zástupcov. Pozorovali tiež, či sudcovia poskytujú všetkým stranám rovnaký priestor počas pojednávania, či rešpektujú všetkých účastníkov konania. Monitorujúci skúmali aj to, či sudcovia uplatňujú diferencovaný prístup k ľuďom s ohľadom na ich osobnostné špecifiká, pričom však zároveň zachovávajú nestranný postoj.

Zo získaných údajov vyplýva, že monitorujúci vnímali sudcov z tohto hľadiska veľmi pozitívne, hoci na druhej strane zaznamenali menšie nedostatky v empatii, kde aj zistené hodnoty boli zo všetkých najnižšie (viď graf č. 3).

Z monitorovania vyplynulo, že v 84% prípadov pristupovali sudcovia k všetkým účastníkom rovnako. Na druhej strane, počas 11% pojednávaní sa podľa monitorujúcich sudcovia správali inak k niektorej z osôb zúčastnených na pojednávaní, pričom vo väčšine prípadov takéto osobitné správanie sudcov bolo neodôvodneným zvýhodňovaním, resp. znevýhodňovaním niektorého účastníka konania. V niekoľkých prípadoch monitorujúci konštatovali, že osobitné správanie bolo prejavom empatie pozorovaných sudcov k určitým osobám.

5.2.1 Nezaujatosť a nestrannosť

Monitorujúci zistili, že sudcovia väčšinou pôsobili objektívne a nezaujato, ...*sudkyňa akoby nemala mienku* (ID 232), a ...*až do konca pojednávania bol jej názor na výsledok tajný pre obe strany* (ID 195). K zúčastneným stranám pristupovali rovnako, pričom im poskytovali rovnaký priestor na vyjadrenia.

Rovnako pozorne sa správal k obidvom stranám (ID 165)
Sudcovia sa v zásade snažili, aby všetky zúčastnené strany pochopili, čo je podstatou sporu, a ako treba postupovať v konaní ďalej.

Na druhej strane, odlišné správanie k stranám zaznamenali monitorujúci u viacerých sudcov, pričom u niektorých išlo o občasný jav, u niekoľkých to však bol „štandardný“ postup, čo je závažné zistenie. Prejavovalo sa to predovšetkým v prístupe a spôsobe komunikácie so stranami, v tom, aký priestor im sudca poskytoval, ale aj v zaznamenávaní ich výpovedí:

Na odporcu bola prísnejšia, pri jeho výpovedi sa ironicky usmiala, dvihla obočie. (ID 48)

K odporcovi bola zhovievavejšia, podráždene reagovala na každú chybu navrhovateľa. (ID 31)

Často navrhovateľa prerušovala, zvyšovala hlas, súrila ho... ponáhľala sa, podotkla, že pojednávanie sa už malo skončiť. (ID 159)

Zaujaté správanie sudcov pôsobilo na dotknutých účastníkov konania negatívne a znepokojujúco:

Sudkyňa ostrejšie komunikovala s odporcom, a tým zvyšovala postupne jeho traumy z pojednávania. (ID 27)

Odlišné správanie sudcu bolo v niektorých prípadoch vyvolané postupom a správaním niektorej zo strán:

Bola dôraznejšia na odporcu, ktorý vyskakoval z miesta, smial sa, gestikuloval, skákal jej do reči. Zvyšovala hlas, asi jej dochádzala trpezlivosť. (ID 70)

V niekoľkých prípadoch to boli priateľské väzby k niektorému účastníkovi konania:

Príliš dávala najavo dobré vzťahy s obhajcom. (ID 51)

Monitorujúci zaznamenali, že v určitých typoch sporov (išlo predovšetkým o konania o výživné pre maloleté deti, cca 2% monitorovaných pojednávaní) niektorí sudcovia počas konania jasne deklarovali, že

³¹ Čl. II Zásad sudcovskej etiky

stoja na strane toho, kto podal žalobu o výživné na dieťa:

Sudkyňa doslova formulovala výpovede navrhovateľky, aby boli čo najsilnejšie a v jej prospech, dotvárala ich, jednoznačne jej pomáhala. Vychádzala jej v ústrety, povedala jej, že je plne na jej strane, že pozná ten typ ľudí, čo sa vykašľú na vlastné deti a povedia, že nejako bude, vraj to neznáša. (ID 65)

Odporcovi povedala, že keby bola na mieste navrhovateľky, tak si vypýta ešte väčšie výživné, pretože to, čo navrhuje odporca, je smiešna suma. (ID 94)

Zo správania sudcov sa dalo aj v niekoľkých ďalších prípadoch vopred usudzovať, aký majú názor na prejednávajúcu vec:

Vyznelo to, ako keby ho už vopred odsúdil, vnímal ho ako klamára. (ID 66)

Asi v 2% prípadov monitorujúci zaznamenali, že bolo porušené pravidlo, podľa ktorého sa v pojednávacej miestnosti pred vyvolaním veci a začatím pojednávania nenachádza nikto okrem pracovníkov súdu:

Sudkyňa, prokurátorka, zapisovateľka a zástupkyňa poškodenej prišli do miestnosti skôr, chvíľu sa uvoľnene rozprávali, a potom zavolali ostatných. Medzi tým panovala v miestnosti uvoľnená atmosféra, všetky sa smiali... (ID 80)

Podobná situácia sa odohrala aj po skončení sporu. (Monitorujúci túto situáciu zaznamenal, lebo ho prokurátorka zavolala do pojednávacej miestnosti zároveň s nimi, teda ešte pred riadnym vyvolaním veci.)

Obhajcu ešte pred začiatkom pojednávania pozvali do pojednávачky a bolo počuť smiech spolu so sudkyňou a zapisovateľkou. (ID 18)

Častejšie to však bol prokurátor, kto požíval takýto nadštandardný prístup:

Prokurátor vošiel do miestnosti skôr, spolu so sudcom. (ID 23)

V jednom prípade dokonca monitorujúci zaznamenal:
...prokurátorka zostala v miestnosti pri radení sa súdu. (ID 231)

5.2.2 Rešpektovanie osobnosti, empatia, trpezlivosť

Z pozorovaní monitorujúcich vyplýva, že sudcovia boli na väčšine pojednávaní dostatočne empatickí, trpezliví a prejavovali primeraný rešpekt k účastníkom konania, čo v konečnom dôsledku priaznivo pôsobilo na samotný priebeh pojednávania. Niektorí sudcovia reagovali v podobných situáciách rôzne – s ohľadom na okolnosti prejednávaneho prípadu a správanie účastníkov konania. V štandardných situáciách prejavovali dostatok trpezlivosti a empatie, stávalo sa, že pri náročnejších konaniach sudcovia znervózneli, boli netrpezlivejší a prejavovali voči účastníkom menší dostatok rešpektu a empatie.

Sudcovia zvyčajne kládli otázky tak, že im mohli účastníci konania rozumieť a pochopiť ich obsah. Monitorujúci pozitívne hodnotili osobitný prístup k maloletým, starším osobám, mentálne postihnutým, prípadne voči osobám z nižšej sociálnej vrstvy, keď sudcovia zvlášť dbali na formulácie a ubezpečovali sa, že tieto osoby skutočne pochopili význam otázok. Boli tolerantní k účastníkom, ktorí nerozumeli priebehu konania. Viacerí monitorujúci konštatovali, že v prípade potreby sudcovia aj opakovane vysvetľovali účastníkom otázku, prípadne procesný postup:

...veľmi trpezlivá, žalovanému aj trikrát vysvetlila; (ID 34)
prípadne:

...bol veľmi trpezlivý, jednu vec vysvetľoval viacerými spôsobmi, aby matka porozumela. (ID 185)

Trpezlivo počúval a usmerňoval obžalovaného v jeho výpovedi, ktorá bola miestami dosť emotívna a obširna. (ID 218)

Veľkú mieru trpezlivosti prejavovali sudcovia nielen vo vzťahu k stranám konania, ale aj ku svedkom:

Vo vzťahu k svedkovi bol veľmi empatický, vždy mu povedal, čo bude nasledovať, kedy má čo povedať, k čomu sa môže vyjadriť, prípadne, že k tomu sa už nebude vyjadrovať, čím upokojil inak veľmi uvraveného svedka. (ID 76)

Svedkovi sa snažil všetko vysvetliť, aby to správne pochopil a aby sa nebál. (ID 120)

Bola obdivuhodne trpezlivá, dávala pozor, aby nemanipulovala otázkami, čo bol problém, keďže musela vypovedajúcich stále pobádať. (ID 85)

Na veci osobného a intímneho charakteru sa podľa zistení monitorov sudcovia pýtali v zásade veľmi citlivo, pritom však vecne.

Vo vzťahu k maloletým boli sudcovia veľmi ohľaduplní, empatickí, zvyčajne menej formálni. V niekoľkých prípadoch si sudca pri výpovedi maloletého vyzliekol talár a dieťa nemuselo stáť pri pulte pre vypočúvaných svedkov, ale sudca ho posadil na miesto určené pre stranu v konaní.

Otázky kládol veľmi citlivo, polopatisticky vysvetlil. (ID 75)

Sudcovia zvyčajne rešpektovali všetkých účastníkov konania, bez ohľadu na ich sociálny či etnický pôvod, bez ohľadu na ich minulosť a procesné postavenie v konaní.

Napriek tomu, že bolo jasné, že alkoholizmus už napáchal u obžalovanej veľké škody, nesprával sa nadradene, ale s veľkou ohľaduplnosťou a rešpektom jemne usmerňoval jej výpovede, keď veľmi vybočila, ale neprethol niť jej myšlienok. Správal sa k nej ako k človeku, nie ako k ďalšiemu stratenému prípadu. (ID 62)

V určitých prípadoch ich neovplyvnili ani nedostatky na strane účastníkov konania:

Bol trpezlivý – obžalovaný mu povedal, že on nevie, v akej veci sa koná, že on má viac procesov, že sa mu to pletie. Sudca ho s prípadom oboznámil. (ID 188)

Bol trpezlivý a rešpektujúci, bez najmenšieho náznaku nesúhlasu nadiktoval zapisovateľke aj odpoveď, ktorá sa zdala byť účelová až klamlivá. (ID 23)

Sudcovia zvyčajne zohľadňovali aj špecifickú osobnostnú situáciu účastníkov:

Prihliadala na to, že matka sa stará o hendikepovaného syna, ktorého každý deň vodí do školy a zo školy. (ID 121)

Keď postihnutý vydával neartikulované zvuky, matku ukludňovala, že nech ho neupozorňuje ...prejavila cit a porozumenie a diferencovaný prístup. Zrozumiteľne a hlasno a pomaly hovorila sudkyňa k postihnutému, keď vedela, že aspoň polovicu z toho on nerozumel. Bola trpezlivá a ohľaduplná. (ID 204)

Na začiatku pojednávania sa sudkyňa opýtala matky, do akej miery možno komunikovať s postihnutým synom a či sa môže sám podpísať. Podľa odpovede matky potom viedla ďalšie pojednávanie. (ID 204)

Jednej z účastníčok sudkyňa dokonca umožnila, aby sa počas pojednávania napila (čo je inak neprípustné), keď zistila, že je diabetička.

Pri vynucovaní určitého plnenia od účastníkov sudcovia nepostupovali prísne formalisticky, ale s ohľadom na súvisiace okolnosti.

Poškodenej sa pýtal, či vie zabezpečiť, aby sa dostavil aj svedok – syn: „Povedzte synovi, aby prišiel, inak ho dám predviesť políciou a bude mať hanbu“. (ID 122)

Prípadne:

Povedzte manželovi, nech sa riadne ospravedlní, aby nemusel dostať pokutu. (ID 200)

Sudca vyzval navrhovateľa, aby sa snažil dohodnúť s odporkyňou o tom, že styk s dieťaťom nemá vybaťovať svokra, prípadne druh bývalej manželky. Pekne im dohovoril, aby netraumatizovali dieťa zbytočnými naťahovačkami. (ID 226)

Protipólom takéhoto osobitného správania bolo, keď sudca prejavoval svoju autoritu opakovaným zvyšovaním hlasu, často spolu s podráždením, rozčúlením alebo krikom na niektorého účastníka.

Dôvody takéhoto správania boli rôzne, niekedy sa tak sudcovia správali v dôsledku charakterovej črty alebo správania niektorého z účastníkov konania, inokedy dôvody takéhoto správania sudcu neboli zrejmé.

Bola trochu nervózna a znechutená, lebo žalobca bol už 79-ročný a niektoré veci nechápal, musela mu to veľakrát opakovať a zjednodušovať. (ID 201)

V inom prípade bol sudca veľmi nervózny, netrpezlivý, kričal, chvíľami hrubý až agresívny k odporcovi, ktorého materským jazykom nebola slovenčina. Sudca skríkol na žalovaného:

...musí toľko rozprávať, keď som sa ho pýtal jednoduchú otázku? (ID 66)

Dala sa však vyvieť z „miery“ až očervenela ...riešila situáciu zvýšeným hlasom. (ID 30)

Monitorujúci zaznamenali situáciu:

sudkyňa nepoučila odporcu riadne o zaujatosti. Len sa ho spýtala: Máte námietku zaujatosti? On bol ticho, tak sa ho spýtala, či rozumel. A keď povedal, že nie, tak len netrpezlivo povedala: „Či namietate mňa ako sudcu!“ Pôsobila netrpezlivo, keď mu musela niečo vysvetľovať. (ID 127)

Monitorujúci zaznamenali aj situáciu, keď navrhovateľ neporozumel poučeniu:

Sudkyňa sa ho namiesto vysvetlenia netrpezlivo spýtala: Môžem pojednávať vo veci?. (ID 38)

Inokedy bola sudkyňa netrpezlivá k poškodenému:

...prerušovala ho, nenechala ho súvislo dokončiť, hoci hovoril k veci. (ID 130)

Vyskytli sa aj prípady, keď sudcovia nepostupovali empaticky a s rešpektom k účastníkom konania, hoci predmetom konania boli zvlášť citlivé a osobné veci.

Sudkyňa mávala rukou na strany keď boli zaskočené otázkami na ich pohlavný život. Mal som pocit, že tým chce len urýchliť pojednávanie, ale pôsobilo to nepatrične. (ID 50)

Monitorujúci zaznamenali aj situáciu, keď správanie sudcu pôsobilo necitlivo.

Prečo bývate s obžalovaným, keď ste už 5 rokov rozvedená? Čo vám je prednejšie – byť alebo život? (ID 203)

Nedostatok rešpektu k účastníkom konania zo strany sudcov sa prejavoval aj v nevhodných ironických a sarkastických poznámkach na adresu účastníkov alebo ich právnych zástupcov:

Prosím vás, prestaňte mi tu plakať, lebo mi vás bude ľúto. (ID 59)

Prípadne:

...to si nepamätáte ich narodenie? To je pekné! (ID 27)

Sudkyňa sa k odporcovi správala inak – neskrývala prekvapenie a pobavenie, občas sa mu vyslovenými komentármi dosť vysmievala: ...takže vy vždy splatíte pôžičku novou pôžičkou, akože v pohode? To snád' nemyslíte vážne! Pritom zvyšovala hlas, asi sa jej to celé zdalo absurdné a dávala najavo, že toho odporcu pokladá za nemešlo. (ID 74)

5.3 Závěry a odporúčania

Monitorujúci v zásade konštatovali, že sudcovia postupovali prevažne nestranné, nezaujato, empaticky a s rešpektom k účastníkom konania. Počas pozorovaných konaní sa nevyskytli zjavné prejavy zaujatosti alebo nadŕžania sudcov. V menšej miere sa vyskytli určité prejavy v správaní a postupe sudcov, ktoré vyvolávali pochybnosti o nestrannosti a nezaujatosti, prípadne keď sudcovia pôsobili veľmi netrpezlivo, neprejavovali dostatok empatie a rešpektu k účastníkom konania. Popísané nedostatky v konaní boli závažné a v praxi sudcov by sa nemali vyskytovať. Na základe zistených nedostatkov možno vyvodit' nasledujúce odporúčania:

- Netrpezlivé a nervózne reakcie alebo krik na účastníkov sú prejavmi, ktorých sa sudcovia musia zdržať. Sudcovia nesmú prejavovať sympatie či antipatie voči niektorému z účastníkov konania, či už zo zreteľa na jeho osobu alebo procesné postavenie (napr. matke v konaní o zvýšenie výživného pre dieťa). Opačné správanie sudcov totiž možno jednoznačne označiť za zaujaté a straniace.
- Sudcovia musia byť tiež schopní ovládať sa a nedať sa ovplyvniť či vyprovokovať účastníkmi k neprimeraným, nedôstojným reakciám. Na zvládnutie nedisciplinovaných účastníkov konania majú sudcovia k dispozícii poriadkové opatrenia (napr. poriadková pokuta, vykázanie z miestnosti). Okrem nich by sa sudcovia mali zdržať akéhokoľvek konania, ktoré by naznačovalo ich postoj k osobám prítomným v pojednávacej miestnosti. Tieto prejavy, ktoré vnášajú pochybnosti o nezaujatosti sudcu, vníma verejnosť, a predovšetkým účastníci konania, zvlášť citlivo.
- Podporou pri zvládaní komunikačne náročných situácií, ale aj pri získavaní bežných komunikačných zručností, ktoré by mali patriť do výbavy sudcu, by sa mohlo stať pravidelné vzdelávanie. Takýto druh vzdelávania by nemal chýbať ani v príprave vyšších súdnych úradníkov.
- Sudcovia sa musia vyhýbať tomu, aby otvorene vyjadrovali svoj názor na prejednávajúcu vec inak ako v rozsudku. Musia sa zdržať komentárov naz-

načujúcich ich zmýšľanie o prejednávanej veci. Nepripustné sú aj nedbanlivo prednesené poznámky, z ktorých by bol zrejmý ich názor či myšlienkový postup.

- Sudca je zodpovedný za to, aby sa v pojednávacej miestnosti pred začatím pojednávania nenachádzali žiadne osoby okrem pracovníkov súdu. Nedodržanie tohto pravidla je jednoznačným porušením princípu rovnosti zbraní a v praxi sudcov sa nesmie vyskytovať. Ak sudcovia umožnia, aby sa v pojednávacej miestnosti pred formálnym začatím konania nachádzali niektorí z účastníkov, prípadne ich právnych zástupcov, indikuje to, že k tej-ktorej osobe majú špecifický vzťah, čo vyvoláva prinajmenšom pochybnosti o nezáujatosti sudcov.
- Hoci povinnosťou sudcov je vystupovať nestranne a nezaujato k účastníkom konania, neznamená to, že by sudcovia nemohli a nemali zohľadniť určité osobitosti a špecifiká v osobnosti účastníkov (napr. vysoký vek, špecifické potreby maloletých, psychická, intelektuálna a sociálna vyspelosť účastníkov). V určitých prípadoch menej formalizovaný prejav sudcov môže viesť k tomu, že účastník lepšie pochopí, čo je dôležité pre efektívny priebeh konania. Navyše, nedostatok rešpektu a empatie k niektorému z účastníkov konania sa môže javiť ako zaujaté správanie sudcov alebo aspoň vyvolávať takéto pochybnosti u niektorých účastníkov konania.

6 – Efektivita pojednávania

6.1 Právne východiská

Ústava SR garantuje každému právo, aby jeho vec bola prerokovaná bez zbytočných prieťahov.³² Sudca má konať plynulo, riadne a včas.³³ Povinnosť rozhodovať rýchle a bez prieťahov je vyjadrená aj v príslušných procesných predpisoch (v Občianskom súdnom poriadku, v Trestnom poriadku). Znamená to, že sudca má postupovať tak, aby prejednaná vec bola rozhodnutá v rozumnom čase, čo zaručí, že práva a záujmy účastníkov konania budú chránené dostatočne a zmysluplne. Inými slovami, sudca má postupovať v konaní maximálne efektívne.

Len čo sa konanie na súde začne, postupuje v ňom súd i bez ďalších návrhov strán v konaní tak, aby vec bola čo najrýchlejšie prejednaná a rozhodnutá. Konanie má prebiehať dôstojne a vážne, tak, aby prispelo k spravodlivému rozhodnutiu a splnilo výchovný účel. V občianskom súdnom konaní poskytujú súdy účastníkom poučenia o ich procesných právach, túto povinnosť majú však len v prípadoch, keď účastník nie je zastúpený advokátom. V trestnom konaní musia súdy obžalovaného poučiť o jeho

právach, ktoré mu umožňujú plné uplatnenie obhajoby, a tiež o tom, že si môže zvoliť obhajcu.

Súd pripraví pojednávanie tak, aby bolo možné rozhodnúť o veci spravidla na jednom pojednávaní (platí predovšetkým o občianskoprávnom konaní). Ak v občianskom konaní nie je možné vyhlásiť rozhodnutie hneď po skončení pojednávania, najmä preto, že súd nemá ešte dostatočne vyhodnotené dôkazy, môže súd odročiť konanie na vyhlásenie rozsudku, najviac však na 5 dní.³⁴ Ak to povaha veci dovoľuje, súd sa usiluje aj o to, aby sa spor medzi stranami vyriešil zmierom.

Jednotlivé veci, v ktorých je nariadené pojednávanie na určitý deň, sa prejednávajú v termínoch uvedených v predvolaniach, a tie sú zároveň uvedené aj v zozname prejednávaných vecí vyvesenom na dverách pojednávacej miestnosti.

Pojednávanie vedie samosudca alebo predseda senátu. Po vyvolaní veci vyzve súd navrhovateľa (žalobcu), resp. prokurátora, aby predniesol návrh a odporcu (žalovaného), resp. v trestnej veci obžalovaného, aby sa k návrhu vyjadril. Potom nasleduje dokazovanie – výsluchom svedkov, čítaním listín, obhliadkou miesta činu a pod. Pri výsluchu svedkov je veľmi dôležité, aby boli o výpovedi náležite poučení spôsobom, ktorému rozumejú. Svedkov je potrebné poučiť o ich zákonnej povinnosti vypovedať, pričom musia hovoriť pravdu a nič nezamlčovať. Výpoveď môžu odmietnuť len vtedy, keby ňou spôsobili nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkym osobám, prípadne ak by porušili spovedné alebo obdobné tajomstvo. Svedka treba tiež poučiť, že krivá výpoveď je trestným činom. Súd robí vhodné opatrenia, aby svedkovia, ktorí dosiaľ neboli vypočutí, neboli prítomní na pojednávaní.

Pri vypovedaní pred súdom hovoria účastníci zásadne postojačky. Sudca však môže dovoliť osobám, ktorých vek alebo zdravotný stav to odôvodňuje, aby pri prednesoch alebo výpovedi sedeli.³⁵

V záujme zachovania dôstojnosti a vážnosti súdneho konania možno osoby, ktoré rušia poriadok, potrestať

³² Čl. 48 Ústavy SR

³³ § 30 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a príslužníkoch

³⁴ §§ 100, 114, 115 Občianskeho súdneho poriadku

³⁵ § 13 Spravovacieho poriadku pre okresné a krajské súdy

pokutou alebo ich vykázat' z pojednávacej siene (a to aj obžalovaného v trestnom konaní).

Pojednávanie nesmú rušiť ani pracovníci súdu. Obracať sa na sudcu, zapisovateľa, prokurátora, obhajcu alebo právneho zástupcu účastníka v priebehu pojednávania vo veciach, ktoré s prejednanou vecou nesúvisia, nie je prípustné, a to ani vtedy, ak ide o služobné záležitosti.³⁶

Osobitný rušivý prvok predstavuje v súčasnosti zvonenie mobilného telefónu. Právna úprava sa zatiaľ výslovne nezaobrá týmto spôsobom narúšania plynulosti pojednávania, pri vstupe do budovy súdu sú však návštevníci (účastníci, verejnosť) zvyčajne upozorňovaní, aby si vypli mobilný telefón (písomným upozorením alebo príslušníkmi Zboru väzenskej a justičnej stráže).

6.2 Zistenia z monitoringu

Nie všetky skutočnosti týkajúce sa priebehu pojednávania a jeho efektivity mohli monitorujúci zaznamenať dôsledne vzhľadom na to, že nesledovali vývoj kauzy na súde v celosti, ale pozorovali len jednotlivé konania. Preto sa monitorujúci zamerali na nasledujúce okruhy:

- celkový dojem pripravenosti sudcov na pojednávanie,
- splnenie povinnosti súdu poučiť svedkov, prípadne zrozumiteľnosť jeho pokynov pri vysvetľovaní postupu a pravidiel konania iným účastníkom,
- rušivé momenty počas pojednávania a schopnosť sudcov zvládnuť ich,
- sledovanie časových posunov jednotlivých pojednávaní – príčiny a spôsoby, akým boli tieto skutočnosti oznamované účastníkom a verejnosti.

6.2.1 Pripravenosť na pojednávanie

Zo zistení monitorujúcich je zrejmé, že sudcovia vo všeobecnosti pôsobili pripravené a pojednávanie viedli efektívne a s rutinou.

...malo veľmi dobrý spád. (ID 207)

Sudca bol pružný v tempe. (ID 205)

Sudkyňa bola presná, strohá, chápacá, výkonná, rýchla. Nezdržovala vec zbytočnými otázkami, zistila potrebné skutočnosti. Strany tiež viedla k tomu, aby konanie bolo efektívne, a bez zbytočného odkladu rozhodla. (ID 14)

Pôsobila profesionálne, vystupovala rozhodne, bolo vidno, že je na pojednávanie pripravená. (ID 164)

...sa veľmi dobre orientovala v spise a pracovala s ním. (ID 74)

Mala staré zápisnice s výpoveďami svedkov, vedela v nich rýchlo lístovať a pohotovo cíťovať. (ID 102)

Sudcovia boli zruční aj pri zvládaní odbornej právnickej terminológie:

...išlo o zle vykonanú stavebnú prácu a sudca bol dobre zorientovaný v stavebných názvoch a postupoch týkajúcich sa tohto prípadu. (ID 165)

Vyskytlo sa však aj niekoľko prípadov, že sudcovia pôsobili, akoby nemali spis naštudovaný, resp. akoby nemali naštudované niektoré z dôkazných materiálov. To, že sa sudca nedostatočne orientoval v spise, spôsobovalo odmlky v pojednávaní a jeho predlžovanie.

Mnohé dôkazné listiny študoval na pojednávaní, pri ich čítaní sa často zahľboval do materiálu, podoprel si hlavu a akoby ešte uvažoval nad nimi – najmä pri kladení otázok – robil dlhé pauzy medzi jednotlivými blokmi. (ID 212)

...pôsobil nepripravené, dlho čítal, a potom dlho zvažoval otázky. (ID 68)

V jednom prípade sa dokonca sudkyňa ospravedlnila, že:

...nemala čas poriadne si preštudovať spis, a aby zistila, či je potrebné ďalšie dokazovanie, prerušila pojednávanie na 20 minút. (ID 129)

Stalo sa aj, že sudkyňa konzultovala ďalší postup nielen so stranami, ale aj so zapisovateľkou:

...urobíme to tak, že? dokonca sa pokúšala do diskusie zapojiť aj verejnosť: Čo si o tom myslí verejnosť? (ID 78)

³⁶ § 13 ods. 6 Vyhlášky č. 66/1992 Zb. o Správacom poriadku pre okresné a krajské sudy

6.2.2 Vysvetľovanie pravidiel a postupov, poučovacia povinnosť súdu

Sudcovia rutinne zvládali usmerňovanie správania účastníkov konania, pri vysvetľovaní pravidiel a postupov konania postupovali zväčša zrozumiteľne, jasne a dôsledne.

Sudcovia dobre zvládali aj účastníkov, ktorí sa pri prejavoch nedržali témy a hovorili o skutočnostiach, ktoré neboli predmetom konania. Ak bolo treba, sudcovia upozorňovali účastníkov na zasadací poriadok, vyskytol sa však aj prípad, keď sudcovia na tejto formálnej náležitosti netrvali.

Sudcovia dbali aj na to, aby bolo stranám zrejmé, ako majú ďalej pokračovať:

...žalobkyni podrobne vysvetľoval právne súvislosti jej ďalších návrhov. (ID 180)

Výsostne mu záležalo na tom, aby strany pochopili, o čo v spore ide. (ID 200)

Ale stalo sa, hoci účastníkom nebolo zrejmé, ako a o čom majú vypovedať, že im sudca nepomohol:

...ani sa veľmi nepokúšal pomocnými otázkami pomôcť sa vyjadriť navrhovateľke. (ID 99)

Čo sa týka poučenia účastníkov (svedkov a obžalovaných, prípadne poškodených) o právach a povinnostiach, monitorujúci konštatovali, že zvyčajne boli poučovaní dôsledne a dôkladne, ak bolo treba, sudcovia poučenie vysvetlili a uistili sa, že vypočúvaný skutočne rozumel. Svedkovia boli poučovaní osobitne, každý zvlášť alebo viacerí spoločne, pričom pred ich výpoveďou si sudcovia ešte raz overovali, že poučeniu porozumeli. Aj pri plnení poučovacej povinnosti sa prejavovala empatia a trpezlivosť sudcov, svedkov a obžalovaných poučovali s ohľadom na ich možnosti chápania:

...svedok bol poučený dôkladne s veľkou trpezlivosťou, i keď to bolo náročné, lebo to bol väzeň a vlastne netušil, v čom ide vypovedať. (ID 76)

...keď sudca poučoval, po prečítaní určitej časti mu to povedal jednoduchšie tak, aby sa uistil, či rozumel. Poučenie robil na viac etáp tak, aby svedok rozumel každej časti. (ID 120)

Len počas niekoľkých pojednávaní monitorujúci konštatovali, že poučovacia povinnosť súdu je zanedbá-

vaná. Samo pojednávanie malo zvyčajne určité tempo, len čo však sudcovia dospeli k bodu poučenia (svedka, obžalovaného), inak živý prejav sudcu sa zmenil na monotónne, nevýrazné oznámenie informácií, ktorých význam zanikol v automatizovanom prejave.

Myslím si, že tá poučovacia povinnosť je dosť zanedbávaná. Sudcovia, keď normálne pojednávajú, normálnym rytmom riešia a podobne, ako náhle dôjde k fáze poučenia svedkov alebo prípadne, keď je to obžalovaný, tak ako keby sa im zastrela zástera a stlačíte na magnetofóne nejaké tlačítko a: „Poučujem vás v zmysle (monotónne)...“ Priznám sa, že keby som o tom akože nemal šajn, že čo to poučenie je a čo obsahuje (monitorujúci je študent práva – pozn. aut.), tak by som si z toho asi veľa neodniesol a ja by som sa s ním nemohol ani nejako riadiť... lebo v prípade, že by som napríklad sa chcel zdržať výpovede alebo aby som sám sebe nejak neuškodil, tak by som bol rád, keby to poučenie bolo možno také, že naozaj by to bolo normálne povedané, aby som mal čas to zaregistrovať a premyslieť...“ (focus skupina)

Monitorujúci identifikovali nasledujúce nedostatky, ktoré sa vyskytli pri poučovaní zo strany sudcov: poučenie čítali príliš rýchle, nezrozumiteľne („verklíkovali“, „odrapkali“), resp. nevýrazne a monotónne:

Poučenie bolo čítané rýchlo, že som mu nerozumel ani ja. (ID 231)

Neoverovali si, či svedkovia rozumeli poučeniu, resp. túto skutočnosť si neoverili bezprostredne po tom, ako poučenie odznelo:

Sudkyňa nadiktovala do zápisnice, že svedok bol poučený a porozumel, až potom ho poučila, ale nespýtala sa ho, či porozumel. (ID 52)

Svedok bol riadne poučený o svojich právach, následne bol požiadaný spolu s poškodenou, aby opustili miestnosť. Otázku, či svedok porozumel poučeniu, sudkyňa položila, až keď svedka zapisovateľka zavolala naspäť do miestnosti. (ID 80)

Hoci poučenie svedka vôbec nevykonali, v zápisnici uviedli opak:

Sudkyňa konštatovala do zápisu poučenie strán a svedka podľa Občianskeho súdneho poriadku, avšak takéto poučenie nevykonala. (ID 50)

Sudkyňa nepoučila navrhovateľku o jej právach, to však sudkyňa nebránilo, aby do zápisnice nadiktovala: Navrhovateľka po poučení uvádza... (ID 81)

6.2.3 Rušivé momenty počas pojednávania

Plynulosť priebehu pojednávania bola podľa zistení monitorujúcich narušovaná viacerými spôsobmi (okrem hluku spôsobeného elektrickým písacím strojom alebo hluku z ulice): neprímerané/nedisciplinované správanie účastníkov konania, resp. osôb zúčastnených na pojednávaní, agresívne skákanie do reči, hádka, krik, emotívne reakcie a slovné prejavy, napovedanie svedkovi, neznalosť zásadacieho poriadku, roztržitosť zapisovateľky a pod.

Iným rušivým momentom bolo klopanie na dvere a vstup nezainteresovaných osôb do miestnosti počas pojednávania (približne 2% z monitorovaných pojednávania).

Rušivé momenty vo väčšine prípadov spomaľovali priebeh pojednávania, odvádzali pozornosť od predmetu konania, narušovali plynulosť konania, prípadne účastníkom komplikovali situáciu.

Prokurátorka z ničoho nič skočila jednému členovi senátu do reči, keď kládol poškodenému otázku... ovplyvnilo to vypovedajúceho poškodeného, lebo som zbadala, že nevie, komu to má vlastne hovoriť a hovorilo k nemu viaceru osôb naraz... Sudkyňa sa pridala a bol z toho mierny chaos. (ID 18)

Monitorujúci však konštatovali, že tieto rušivé momenty zvyčajne nijako zásadne nenarušili celkový priebeh pojednávania.

Sudcovia takéto rušivé momenty väčšinou zvládli vysvetlením a poučením o primeranom správaní, upozornením, napomenutím strany v konaní, upozornením na adresu zapisovateľky:

Pojednávanie bolo prehľadné a plynulé, sudca zvládol aj veľmi nepokojnú a roztržitú zapisovateľku, keď jednou dôraznou vetou a pohľadom jej dal najavo, aby sa sústredila a zbytočne nenarúšala pojednávanie. (ID 76)

Niekedy sudcovia použili hrozbu uloženia sankcie (poriadková pokuta, vykázanie z pojednávacej miestnosti):

Odporca komentoval, skákal do výpovedí svedkov. Sudkyňa ho upozornila pod hrozbou pokuty, ako sa má správať, upozornila obe strany, ako majú vystupovať pred súdom. (ID 130)

Právny zástupca navrhovateľa kričal a skákal sudkyňi do reči, upozornila ho, že mu môže dať pokutu. (ID 49)

Stalo sa aj, že bola uložená poriadková pokuta (za arogantné správanie odporkyne, ktoré sa skončilo jej odchodom z pojednávacej miestnosti).

V zásade sudcovia prostredníctvom poriadkových opatrení (prípadne tým, že pohrozili ich použitím) situáciu v pojednávacej miestnosti uspokojivo zvládli a pojednávanie plynulo pokračovalo ďalej.

V ojedinelých prípadoch sudcovia napätú a vyhrotenú situáciu medzi účastníkmi pojednávania nezvládali, čo narúšalo hladký priebeh pojednávania.

Obe strany nevedeli, ako sa správať k sudkyňi, boli viackrát napomínané, odporca komentoval a skákal do výpovedí svedkov – značne to spomalilo pojednávanie, bolo menej prehľadné, menší chaos, sudkyňa sa musela viackrát vracieť na začiatok vety. (ID 130)

Prípadne sudcovia zvyšovali hlas a krikom sa nie celkom úspešne snažili upokojiť rozhádaných účastníkov:

Vyhodím vás! Budte už ticho! (ID 59)

Rušivým prvkom bolo aj vstupovanie cudzích osôb do pojednávacej miestnosti. Neznáme osoby, ktoré počas pojednávania vstúpili do pojednávacej miestnosti, boli zvyčajne pracovníci súdu. Monitorujúci pozorovali, že tieto osoby priniesli nejaké dokumenty sudcovi, ktorý ich prevzal bez komentára. Väčšinou nič nenasvedčovalo tomu, že by to boli dokumenty súvisiace s pojednávaním. Inokedy vstup takejto osoby vybavila zapisovateľka:

...dva razy niekto klopal, zapisovateľka vyšla za dvere a vyriešila to. (ID 64)

Osobitným rušivým prvkom bolo podľa zistení monitorujúcich zvonenie mobilných telefónov, ktoré sa vyskytlo v štyroch monitorovaných prípadoch. Najčastejšie to bol telefón sudcu.

Sudkyňa dvakrát zazvonil mobil, vypla ho a povedala, že to je služobný telefón; (ID 82)

...sudkyňa zazvonil telefón, hovor zrušila, ale nevypla telefón. Keď zazvonil druhýkrát, podala ho zapisovateľke, ktorá odišla z miestnosti vybaviť hovor. (ID 129)

V jednom prípade však sudca počas pojednávania vybavil zjavne súkromný hovor:

Sudcovi počas pojednávania zazvonil mobil a on ho zdvihol: „Práve pojednávam, zavolám ti neskôr.“ A okamžite skríkol na navrhovateľku a tlmočníčku, aby sa upokojili a nerušili. (ID 66)

V inom prípade to bola prokurátorka, ktorej počas pojednávania zazvonil telefón, na čo sa podľa moni-

torujúceho sudkyňa zasmiala a prokurátorka si odišla vybaviť telefonát na chodbu. (ID 231)

6.2.4 Dodržiavanie časového harmonogramu pojednávania

Prejavom efektivity konania súdu je aj dodržiavanie naplánovaných časových úsekov pre jednotlivé pojednávania. Z monitoringu vyplynulo, že takmer dve tretiny pojednávania začali s meškáním. Z celkového počtu 211 pojednávania sa oneskorilo 129, priemerné meškání bolo 19 minút. Približne jedna tretina omeškáných pojednávania začala s oneskore-

pojednávania sa začalo:	spolu	Martin	Galanta
načas	77 37%	55 43%	22 27%
s oneskorením	129 61%	74 57%	55 67%
skôr	5 2%	0 0%	5 6%
spolu	n = 211	n = 129	n = 82

Tabuľka č. VI: Časový posun pojednávania

	neskôr	skôr
do 5 min.	40 31%	4 80%
do 15 min.	45 35%	1 20%
do 30 min.	26 20%	0 0%
do 60 min.	12 9%	0 0%
nad 60 min.	6 5%	0 0%
spolu	n = 129	n = 5

Tabuľka č. VII: Oneskorený a predčasný začiatok pojednávania

ním do 5 minút. Druhá tretina začala s oneskorením v intervale od 10 od 15 minút. Osemnásť pojednávanií začalo s oneskorením viac ako 30 minút (t.j. každé siedme pojednávanie), z toho šesť pojednávanií meškalo viac ako hodinu. Najdlhšie oneskorenie trvalo 1 hod. 32 min. Čas, ktorý spôsobilo oneskorenie 128 pojednávanií, predstavuje spolu 40 hodín.

Naopak, päť pojednávanií sa začalo skôr ako v čase uvedenom na zozname pojednávanií. (Štyri pojednávania sa začali o 5 minút skôr, pričom jedno pojednávanie sa začalo o 12 minút skôr.)

V 12% oneskorených pojednávanií informovali o príčinách oneskorenia zamestnanci súdu. Časový posun odôvodňovali účastníkom sudcovia, zriedkavejšie zapisovateľky, v jednom prípade príslušník ZVJS. Dôvody, ktoré uviedli účastníkom, boli nasledujúce:

- predĺženie predchádzajúceho pojednávania,
- meškanie účastníkov konania (vrátane prokurátorov), resp. ich právnych zástupcov,
- sudca oznámil, že omylom vytýčil dve pojednávania na rovnaký čas,
- porada sudcov.

Vo väčšine prípadov však o časovom posune pojednávanií verejnosť neinformoval nikto. Dôvody časového oneskorenia monitorujúci teda len odhadovali:

- predĺženie predchádzajúceho pojednávania (najčastejší dôvod meškania),
- oneskorený príchod sudcov (resp. členov senátu),
- oneskorený príchod účastníkov konania, resp. ich právnych zástupcov,
- pracovný nápor na sudkyňu, ktorá bola predtým údajne práceneschopná,
- pojednávajúci sudca čakal na poštovú zásielku, ktorá bola práve doručená do podateľne a bola nevyhnutná na pojednávanie.

Situáciu niekedy navyše komplikovala aj skutočnosť, že pred pojednávacou miestnosťou nevisel zoznam pojednávanií s časovým harmonogramom. Niektoré pojednávania sa nekonali, takže časový sklz sa v takýchto prípadoch vyrovnával absenciou vytý-

čeného konania. Napriek tomu však časové posuny spôsobovali výraznú nervozitu a znepokojenie účastníkov a verejnosti čakajúcich na pojednávania. Jeden z monitorujúcich to komentoval takto:

Nerozumiem, ako je možné, že pojednávala jeden prípad 4 hod. a 2 min., pričom ďalšie pojednávanie malo nasledovať už o 1 a ½ hodiny. Pojednávala od 8:00 do 12:02. Strany predvolané na 9:30 znechutene odišli, tieto strany čakali aj s dieťaťom asi hodinu. Preto sa aj celý rozvrh prehadzoval. (ID 50)

6.3 Závery a odporúčania

Zo zistení monitorujúcich vyplýva, že monitorovaní sudcovia viedli pojednávania efektívne, zvyčajne dôsledne poučovali strany o ich právach a povinnostiach. V tejto súvislosti monitorujúci zaznamenali len menšie nedostatky.

Plynulosť pojednávanií bola občas narušovaná rôznymi rušivými momentmi, ktoré zväčša sudcovia viac alebo menej zvládali. Ako rušivejšie sa ukázali najmä vstupy nezainteresovaných osôb počas pojednávania do miestnosti a zvonenie mobilných telefónov.

Najvýznamnejším nedostatkom v oblasti efektivity bolo meškanie pojednávanií.

Zo zistení monitorujúcich možno vyvodíť nasledujúce odporúčania:

- Pre efektívne vedenie pojednávania je potrebné presvedčivé vystupovanie sudcu a hospodárne nakladanie s časom vyčleneným na pojednávanie. Je nevyhnutné, aby sudcovia mali dostatočne naštudovaný spis a dobre sa v ňom orientovali, tak aby ich nezaskočil ani nepredvídaný vývoj konania. Treba poznamenať, že nedostatočne naštudovaný spisový materiál a slabá príprava sudcu na pojednávanie môžu spôsobovať neprimerané a zbytočné priesťahy v konaní.
- V žiadnom prípade by sudcovia nemali hľadať rady u účastníkov konania alebo u zapisovateľky, a to ani mimovoľnými otázkami.
- Úlohou sudcov je zabezpečiť aj dôkladné poučenie svedkov, prípadne účastníkov konania, aby tieto osoby vedeli v každom štádiu konania o čom a ako

majú vypovedať, a aj to, kedy môžu odoprieť výpoveď. Preto je dôležité, aby sudcovia hovorili poučenie dostatočne zreteľne, aby sa uistili, že poučované osoby skutočne rozumeli obsahu poučenia, prípadne aby poučované osoby mali možnosť overiť si tie skutočnosti, ktorým nerozumeli.

- Právom i povinnosťou sudcu je udržiavať dostatočný poriadok a disciplínu v súdnej miestnosti, aby pojednávanie nebolo zbytočne narušované. Sudca musí preto včas a dôsledne usmerniť nedisciplinovaných a roztržitých účastníkov konania, a to tak strany v konaní, ako aj ich právnych zástupcov, resp. prokurátorov. Ak je to potrebné, príslušné procesné poriadky umožňujú sudcom používať viaceré poriadkové opatrenia. Zvládanie týchto situácií bez kriku či zvyšovania hlasu svedčí o sebaistote a presvedčivosti sudcu a zvyšuje dôstojnosť pojednávania.
- Vzhľadom na právnu úpravu a aj na potrebu zachovať nerušený priebeh pojednávania je nepripustné, aby do pojednávacej miestnosti vstupovali počas pojednávania cudzie osoby nezúčastnené na konaní, a to ani vtedy, ak sú zamestnancami súdu. Sudcovia a iní kompetentní by mali zabezpečiť, aby takéto osoby nerušili pojednávanie, prípadne by mali vydať v tomto smere zamestnancom súdu príslušné pokyny.
- Sudcovia by mali dôrazne vyžadovať, aby pojednávania neboli rušené mobilnými telefónmi. Je nepripustné, aby sudcovia telefonovali počas pojednávania. Výnimkou môže byť len služobný telefonát, ktorý neznesie odklad (napr. pre plynutie lehôt).
- Vážnym problémom je oneskorený začiatok konaní v rozpore s termínom uvedeným v predvolaní. Krátke omeškania (do 15 minút) možno tolerovať, sudcovia by však mali vynaložiť maximálne úsilie, aby účastníci a verejnosť nečakali neprimerane dlho, samozrejme tak, aby to nebolo na úkor kvality jednotlivých konaní. Dá sa to dosiahnuť napr. dôkladnejšou prípravou na pojednávanie, väčšou dôslednosťou pri vedení konania, udržiavaním disciplíny v pojednávacej miestnosti, aby účastníci svojou nedisciplinovanosťou zby-

točne pojednávanie nepredlžovali a pod. Dlhšie ako 30-minútové oneskorenie pojednávania môže byť prejavom toho, že sudcovia nereálne odhadujú čas a kapacity potrebné na jednotlivé pojednávania. Takýto postup sudcu vyvoláva dojem o nedostatku rešpektu voči ostatným účastníkom konania.

- Ak sa napriek všetkým opatreniam konanie začne s väčším časovým oneskorením, sudca (prípadne iný pracovník súdu) by mal o príčinách oneskorenia informovať účastníkov konania aj verejnosť. Pokiaľ je to možné, účastníci čakajúci pred miestnosťou na pojednávanie by mali byť vopred informovaní o odhadovanom meškaní nasledujúceho pojednávania. Je dôležité vždy brať ohľad na účastníkov konania, ktorí si v dôsledku oneskorených pojednávania musia vyhradiť na pojednávanie oveľa viac času, ako pôvodne sudcovia odhadovali.

7 – Presnosť a efektívnosť záznamu pojednávania

7.1 Právne východiská

Záznam súdneho pojednávania je významný pre rozhodovanie o veci samej. Veľký význam má pre odvolacie konanie, pretože je jediným oficiálnym zdrojom obsahu vykonaných výpovedí a vyjadrení strán v konaní, ich právnych zástupcov, svedkov a znalcov na súde. Nesprávne zaprotokolovanie výpovedí vypočúvaných osôb môže podstatne skresliť kľúčové okolnosti prípadu. Skreslený záznam výpovedí môže spôsobiť nesprávne rozhodnutie vo veci a následne zložitú nápravu v odvolacom konaní.

Záznam pojednávania sa technicky uskutočňuje najmä nahrávaním zápisu na diktafón alebo priamym zapisovaním. Pri použití diktafónu sudca diktuje obsah výpovedí a ostatného priebehu pojednávania do diktafónu. Z nahrávky sa po ukončení pojednávania vyhotoví zápisnica, ktorá sa stáva súčasťou súdneho spisu. Záznam priamo na pojednávaní sa vyhotovuje tak, že sudca diktuje obsah zápisnice zapisovateľke, ktorá priebežne vykonáva zápis na počítači alebo elektrickom písacom stroji.

Bez ohľadu na techniku spôsobu záznamu pojednávania je dôležité, aby protokol (zápisnica z pojednávania) bol presný a pravdivo zachytával priebeh

súdneho pojednávania a výpovede vypočúvaných osôb.

Z právnej úpravy³⁷ o zápise zo súdneho pojednávania vyplývajú nasledujúce pravidlá:

- Zápisnica o pojednávaní sa diktuje nahlas, aby prítomní počuli diktované znenie.
- Zápisnica môže byť vyhotovená podľa nahlas diktovaného znenia tesnopisom alebo záznamovou technikou. Ak je zápisnica o pojednávaní vyhotovená týmto spôsobom, možno upustiť od prítomnosti zapisovateľa na pojednávaní. Na hlavnom pojednávaní v trestnom konaní musí byť vždy prítomný zapisovateľ.
- V trestnom konaní na hlavnom pojednávaní sa výpovede osôb, ktoré už boli vypočuté, do zápisnice zapisujú len vtedy, ak obsahujú odchýlky alebo dodatky k predošlým výpovediam. Ak sa vyhotovuje zápisnica, výpovede obvineného a svedkov sa zapisujú spravidla podľa diktátu vypočúvajúceho, v priamej reči, a pokiaľ možno, doslova.
- V občianskom súdnom konaní sa v zápisnici najmä označí prejednávacia vec, uvedú sa prítomní, opíše sa priebeh dokazovania a uvedie sa obsah prednesov a výroky rozhodnutia.
- Predseda senátu (samosudca) môže vypočúvanému, predovšetkým ak ide o znalca, dovoliť, aby svoju výpoveď nadiktoval do zápisnice.
- Zápisnica sa zapisuje v slovenskom jazyku. Ak záleží na doslovnom znení výpovede toho, kto nevypovedá v slovenskom jazyku, zapíše zapisovateľ alebo tlmočník jej príslušnú časť, pokiaľ je to možné, tiež v jazyku, v ktorom vypočúvaný vypovedal.

³⁷ § 21 Vyhlášky č. 66/1992 Z. z. o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy, § 55 Zákona č. 141/1961 Zb. (Trestný poriadok) a § 40 Zákona č. 99/1963 Zb. (Občiansky súdny poriadok). Nová právna úprava trestného súdneho konania, ktorá bude účinná od 1. januára 2006, zavedie zásadnú zmenu do spôsobu protokolu hlavného pojednávania vo forme tzv. doslovného protokolu – výpovede jednotlivých osôb sa budú zaznamenávať v úplnom znení.

7.2 Zistenia z monitoringu

Osobitnou časťou monitoringu bolo zaznamenávanie spôsobov uskutočňovania záznamu z pojednávania a posudzovanie efektívnosti použitých prostriedkov. Monitorujúci hodnotili aj stupeň vernosti/pravdivosti záznamu z pojednávania v porovnaní so skutočným priebehom pojednávania. Podľa výsledkov monitoringu sudcovia diktovali priebeh pojednávania zapisovateľke v 71% prípadov. V Galante bola zapisovateľka vždy prítomná na pojednávaní a zapisovala diktované výpovede. V Martine to bolo tak vo väčšine prípadov, v ostatných prípadoch (ale len v občiansko-právnych pojednaniach) bol záznam pojednávania v Martine diktovaný sudcom do diktafónu (44% prípadov). Zapisovateľka v Galante zapisovala priebeh vždy na počítači. V Martine zapisovateľka písala častejšie na elektrickom písacom stroji ako na počítači. Spôsob záznamu pojednávania ovplyvňoval podľa monitorujúcich nielen zvukovú stránku pojednávania, ale aj presnosť diktovaných výpovedí.

Monitorujúci zaznamenali, že sudcovia neurobili žiaden záznam na piatich pojednaniach (2,4%).

Používanie elektrického písacieho stroja považovali monitorujúci za jeden z najrušivejších momentov na pojednávaní, čo vyjadrujú aj nasledujúce výpovede. Rušivý bol

...hlasný klepot elektrického písacieho stroja vyrušoval. (ID 113)

Ak súčasne bežali výpovede aj sa zapisovalo, písací stroj veľmi rušil. (ID 64)

Hluk písacieho stroja sťažoval aj kontrolu sudcom diktovaného záznamu pojednávania, napríklad nesprávnou koordináciou medzi sudcom a zapisovateľkou:

...chybou sudcu bolo, že rozprával aj počas klepania písacieho stroja, a vtedy mu už vôbec nebolo rozumieť. Samozrejme, potom už disciplinovane nerozprávali ani strany, a občas nebolo počuť ich výpovede. (ID 223)

V jednom prípade monitorujúca zaznamenala konfliktnú situáciu na pojednávaní znásobenú hlukom z písacieho stroja:

Sudkyňa sa stále rozčuľovala, že nič nepočuje... kvôli hluku vznikalo veľa nedorozumení. (ID 73)

Rušivým momentom v súvislosti so záznamom pojednávania prostredníctvom zapisovateľky boli prípady, keď zapisovateľka, čo sa týka rýchlosti zápisu, nebola skordinovaná so sudcom:

Zapisovateľka nestihala písať, a to sudca nediktoval vôbec rýchlo, robila chyby, musela ich mazať a znova nahadzovať. (ID 142)

Z výsledkov monitoringu vyplýva, že sudcovia vo väčšine prípadov diktovali zápisnicu dostatočne nahlas a zrozumiteľne, aby prítomní vrátane verejnosti diktované znenie počuli. Túto skutočnosť potvrdzujú nasledujúce výpovede monitorujúcich.

Sudkyňa diktovala premyslene, presne, jasne a zrozumiteľne. (ID 191)

Sudkyňa na začiatku pojednávania, bolo to zrejme prvé, oznámila, akou formou bude zaznamenávať pojednávanie – mechanicky do diktafónu. (ID 229)

spôsob záznamu	spolu	Martin		Galanta	
diktafón	57	57	OP: 57 TP: 0		
zapisovateľka	149	67	OP: 21 TP: 46	82	OP: 62 TP: 20
sudca počas pojednávania nerobil záznam	5	5	OP: 5		

Tabuľka č. VIII: Záznam z pojednávania

(OP = občianske pojednávanie; TP = trestné pojednávanie)

Výpovede boli diktované presne, jasne a zrozumiteľne, i keď pomerne rýchlo. (ID 225)

Vyskytli sa dva prípady, keď monitorujúci nepočuli diktovanú zápisnicu, pretože sudca hovoril ticho.

Diktovanie zapisovateľke bolo tiché a rýchle, takže som takmer nič nerozumela. (ID 104)

Výpovede boli do diktafónu diktované veľmi ticho, skoro vôbec som ich nepočula, riadne som musela napínať uši. (ID 74)

Počuteľnosť výpovedí na pojednávaní v niektorých prípadoch znižoval aj hluk z ulice prenikajúci cez otvorené okná a hluk z rekonštrukčných prác prebiehajúcich blízko pojednávacej miestnosti. Jedna z monitorujúcich to vyjadrila takto:

V blízkosti pojednávacej miestnosti prebiehali hlučné opravy... Nevieť posúdiť presnosť protokolácie, pretože som nepočula výpovede. (ID 55)

Pravdivosť, resp. presnosť alebo vernosť záznamu pojednávania v porovnaní so skutočným priebehom pojednávania bola monitorujúcimi všeobecne hodnotená veľmi pozitívne. Podľa ich záznamov sudcovia využívali na dosiahnutie presnosti záznamu tieto metódy:

- sudcovia diktovali simultánne s vypovedajúcim účastníkom;
- robili si počas výpovedí poznámky, z ktorých formulovali zväčša kratšie a hutnejšie výpovede;
- pri diktovaní s účastníkmi neverbálne komunikovali (očný kontakt, prikývnutie hlavou) alebo adresovali priame otázky o presnosti výpovede diktovanej do zápisnice.

Presnosť vyhotovených záznamov z pojednávania dokumentujú nasledujúce výpovede monitorujúcich:

Sudca bol pri diktovaní veľmi precízny, až puntičkár, uisťoval sa, či diktuje presne, či s tým vypovedajúci súhlasí, či tam chce ešte niečo doplniť, snažil sa všetko čo najlepšie vystihnúť. (ID 76)

Sudca diktoval veľmi presne každú vetu i s priamou rečou. (ID 153)

U JUDr. ...som sa stretla s doteraz najefektívnejším zaznamenávaním. Diktoval spôsobom simultánneho tlmočenia – hovoril zároveň s vypovedajúcou a opakoval presne jej výpoved'. (ID 136)

Sudca diktoval do zápisnice veľmi pedantne, takmer po každej odpovedi na jeho otázku (diktoval dokonca aj bodky, čiarky, nové odseky...). (ID 151)

Sudkyňa dala možnosť diktovať výpoveď priamo do diktafónu, pretože svedok aj navrhovateľ používali odborné a zaužívané slovné väzby týkajúce sa ťažby dreva. (ID 43)

Náročnosť diktovania zápisnice sudcom sa prejavila pri dlhších pojednávaniach, čo monitorujúca zaznamenala takto:

Zo začiatku bolo pojednávanie veľmi presne zaznamenávané, ale ku koncu, keď už pojednávanie trvalo dlhšie, tak záznam nebol taký kvalitný. (ID 130)

Z výpovedí monitorujúcich tiež vyplynulo, že na niektorých pojednávaniach sa vyskytli aj hrubé nedostatky v zázname pojednávania, spôsobené nesprávnym konaním sudcu. Tieto nedostatky podľa vyjadrení monitorujúcich mali základ:

- vo významových posunoch pri zázname vyjadrení vypočúvaných osôb:

Sudkyňa doslova formulovala výpovede navrhovateľky, aby boli čo najsilnejšie a v jej prospech, dotvárala ich, jednoznačne jej pomáhala. (ID 65)

„Nepresnosť“ diktovaných výpovedí bola podľa monitorujúcich ovplyvnená snahou sudcu transformovať pôvodné vyjadrenia účastníkov do hutných odpovedí, spisovnej slovenčiny alebo odborného štýlu (podľa monitorujúcich napr. niektorí účastníci uvádzali informácie, ktoré neboli „pre sudkyňu podstatné“; účastníci často vypovedali v obrazoch, metaforách, nemali bohatú slovnú zásobu; podľa monitorujúcich tak mohlo dôjsť k významovým posunom medzi tým, čo účastníci povedali, chceli povedať, a čo sudca nadiktoval do zápisnice);

- v protokolovaní skutočností, ktoré sa nestali:

Sudkyňa do zápisu konštatovala poučenie strán a svedka podľa OSP, avšak takéto poučenie nevykonala (ID 50)

Sudkyňa nadiktovala do zápisnice, že svedok bol poučený a porozumel, až potom ho poučila, ale nespýtala sa ho, či porozumel; (ID 52)

- v piatich prípadoch zápisnica nebola diktovaná vôbec, pričom na pojednávaní odzneli výpovede vypočúvaných osôb:

Neviem posúdiť, ako presne diktoval sudca výpovede do zápisnice, lebo po výpovediach navrhovateľky aj odporcu sudca povedal, môžete odísť; keďže obaja odišli, išla som i ja. Vtedy začal sudca diktovať zápisnicu. (ID 103)

Sudkyňa si robila písomné poznámky. Po ukončení pojednávania povedala, že si ich nadiktuje do diktafónu. (ID 228)

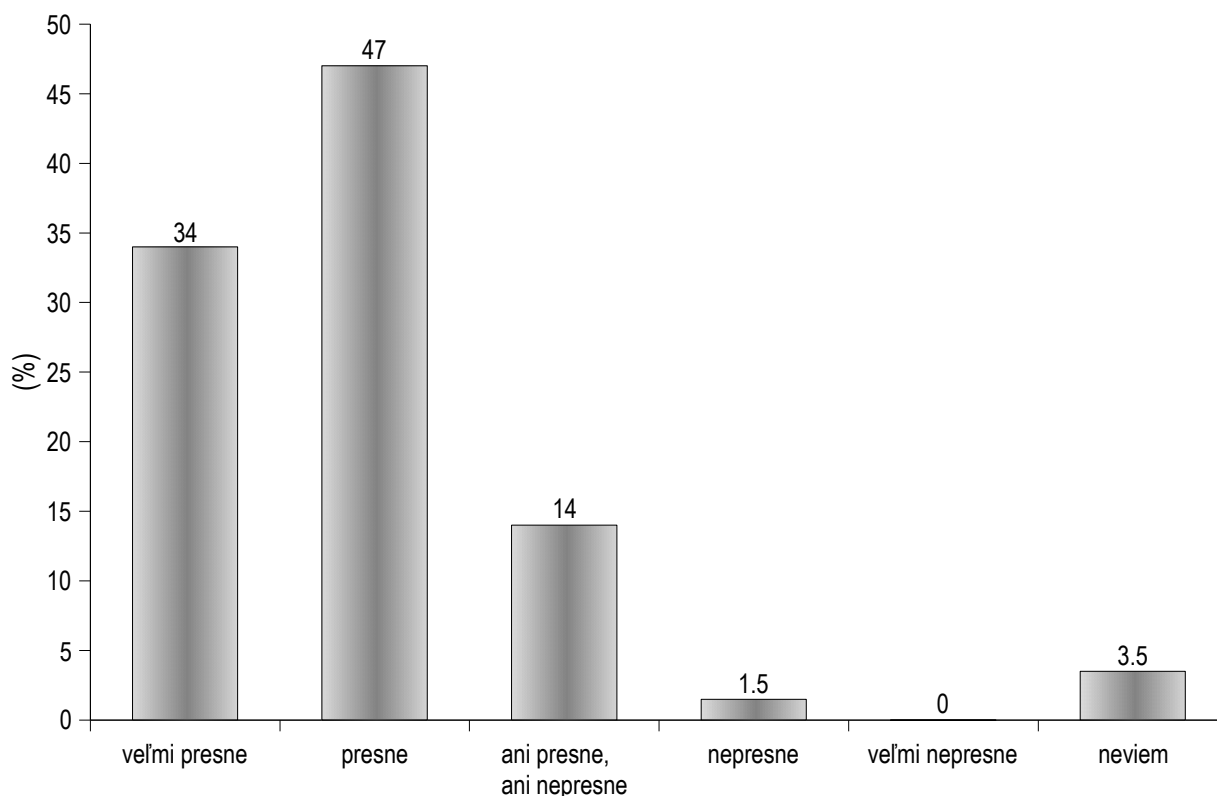
Monitorujúci konštatovali, že v štyroch pätinách prípadov zaznamenával sudca výpovede presne. Naopak, nepresne bolo diktovaných len 1,5% prípadov.

7.3 Závery a odporúčania

Zo zistení monitoringu vyplýva, že v praxi najčastejšie používané spôsoby zápisu nahrávaním protokolu sudcom do diktafónu alebo diktovania zápisnice zapisovateľke na pojednávaní, sú nedostatočné. Aj

u sudcu, ktorý sa snažil o presné zaprotokolovanie priebehu pojednávania, sa pri dlhších pojednávaniach presnosť jeho záznamu postupom času zhoršovala. Zo zistení monitoringu vyplývajú nasledujúce odporúčania:

- Sudca je na každom ústnom pojednávaní povinný diktovať zápisnicu nahlas. Nevykonanie záznamu z pojednávania počas pojednávania je závažným porušením procesných práv účastníkov konania a porušením platných právnych predpisov.
- Priame zaznamenávanie súdneho pojednávania zvukovou technikou by bolo najlepším riešením nielen vzhľadom na presnosť záznamu, ale aj efektívnosť vedenia pojednávania. Diktovanie zápisnice sudcom, či už zapisovateľke, alebo do diktafónu, neúmerne predlžuje dĺžku súdneho konania takmer na dvojnásobok a prerušovaním diktovania zápisnice sa stráca súvislá kontinuita pojednávania. V prípade nahrávania pojednávania by sa sudca mohol viac koncentrovať na obsah výpovedí

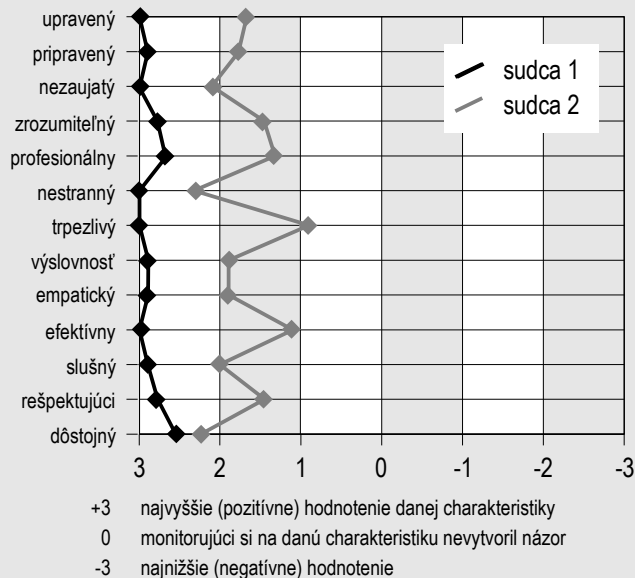
Graf č. 4: Presnosť záznamu počas súdnych pojednávaní

a vedenie pojednávania a nemusel by opakovane diktovať výpovede svedkov, znalcov či strán v konaní, pretože tie by boli priamo nahrané. V súčasnosti už túto formu záznamu používa Ústavný súd Slovenskej republiky a Špeciálny súd.

- Vybavenie pojednávacích miestností zvukovou technikou potrebnou na nahrávanie pojednávaní by súčasne riešilo problém príliš tichých výpovedí niektorých osôb spôsobených ozvučením miestností.
- Hluk z ulice sa ukázal byť ďalším rušivým momentom pojednávaní, ktorý prekážal zrozumiteľnosti výpovedí. Monitoring bol vykonávaný v jarnom a letnom období, keď boli v pojednávacích miestnostiach často otvorené okná. Nerušené súdne pojednávanie aj v letnom období by vyriešila klimatizácia pojednávacích miestností.

Porovnanie dvojice sudcov

Graf vpravo spolu s textom pod ním sú ukážkou porovnania dvojice sudcov pozorovaných deviatimi rôznymi monitorujúcimi. Prvý z dvojice má pritom veľmi pozitívne hodnotenia („vzor sudcov“), druhý, naopak, skôr negatívne („neprofesionálny sudca“).

Graf č. 5: Hodnotenie dvoch sudcov, ktorí boli monitorovaní deväťkrát

Pozitívne hodnotený sudca 1:

- z 9 pojednávanií meškala dvakrát (15 min a 1 hod. 10 min.), dlhé oneskorenie zdôvodnil osobne:
Sudca si zavolať dnu obžalovaného, oznámil mu, že meškajú, pretože predchádzajúci proces sa predžil, a aby obžalovaný počkal ešte na chodbe, pretože ďalšie pojednávanie sa nekoná a on s týmto faktom oboznámi účastníkov. (ID 188)
- Samosudca diktoval veľmi presne a jasne všetky podklady, ako i výpovede obžalovaného, ale i otázky prokurátorky... Pôsobil na mňa ako ozajstný muž zákona! Otvorený k mladistvým, svojím názorom, pohľadom, pozorne počúvajúcim! Otvorenými otázkami chcel získať informácie, ktoré by pomohli aj obžalovaným zamyslieť sa nad prezentovanými informáciami ako i nad nezmyselnosťou svojich činov!... Sudca bol taký sústredený počas celého pojednávania, že nebolo zbytočných páuz, ani iných prejavov... bol trpezlivý, ale rozhodný a rozvážny a najmä pružný v tempe a následných situáciách v priebehu súdneho procesu. (ID 205)
- K sudcovi nemožno mať výhrady. Na pojednávaní sa tváril a správval absolútne nezaujato. (ID 23)
- Rozhodnutie bolo jasné a zrozumiteľné, odôvodnenie bolo adekvátne vysvetlené obžalovanej. Poučenie bolo zrozumiteľné, nielen rýchlo „odrapkané“. ...Sledovala som pozorne, ale neodhalila som nič negatívne, všimla som si dobrú prácu s hlasom, ktorou tiež napomáhal vedeniu pojednávania, zvyšoval hlasitosť, ak hovoril niekomu vzdialenejšiemu v pojednávacej miestnosti, tiež inak intonoval, keď hovoril s obžalovanou, lebo ona často sa zahľadela a nevnímala, tak ju intonáciou hlasu veľmi citlivo vracal do pojednávania a upozorňoval ju na dôležité veci, ktoré mala počuť, čím bolo pojednávanie efektívnejšie. ...Vzor sudcov, dôstojný a prirodzený, pokojný, racionálny, dobre zvládal náročné situácie (výpovede alkoholičky a jej správanie), reagoval sebaisto, a pritom súcitne a citlivo, nie emotívne. (ID 62)

Negatívne hodnotený sudca 2 (sudkyňa):

- z 9 pojednávanií sa dve začali neskôr kvôli predĺženiu predchádzajúceho pojednávania, raz meškala pri príchode na pojednávanie 20 min. bez zrejmeho dôvodu;
- monitorujúci zaznamenali, že sudkyňa na troch pojednávaniach nerobila záznam (ID 72 – 16 min. trvajúce pojednávanie, ID 131 – 30 min., ID 228 – 20 min.), robila si poznámky, raz povedala, že (parafr.)
po ukončení pojednávania si ich prediktuje do diktafónu. (ID 228)
- Pôsobila na mňa však dosť dezorientovane v spise a papieroch na stole... keď sa sústredila, hrýzla si prst... hovorila veci, ktoré, podľa mňa, si mala len myslieť: ...tak aké tu máme ešte otázky, čo ešte treba urobiť, teraz by sme mali... – pôsobilo to dosť neisto. (ID 72)
- Sudkyňa pôsobila zo začiatku suverénne a dôstojne a bola trpezlivá. Neskôr však už zvyšovala hlas, zahriakovala odporcu, hovorila dôraznejšie. Ledva ho zvládala. Nad rečami odporcu prevracala oči... Asi jej dochádzala trpezlivosť... Slabo pripravená na pojednávanie, ale – kvôli objektívite – boli jej predkladané nové skutočnosti, listovala v spise, hrabala sa v papieroch. (ID 70)
- Dosť rozvážne a s dlhšími pauzami diktovala výpoveď navrhovateľa. Nemala pružnosť a chýbala jej výstižnosť... Bola som trochu zmätená postupom sudkyne – po otvorení povedala, že súdne pojednávanie bez vypočutia súdneho znalca sa nemôže konať (a zavolať ho cez reproduktor). No on sa nedostavil, potom povedala: Súd bude pojednávať bez prítomnosti znalca, nakoľko mám od neho výpoveď a právoplatný posudok! – Bolo to pre mňa zmatečné! Nezapôsobila na mňa profesionálne. (ID 224)
- Sudkyňa vystupovala rozvážne, pôsobila príjemne. Niekedy dávala sugestívne a navádzacie otázky. (ID 228)

8 – Verejnosť na pojednávaní

8.1 Právne východiská

Súdne konania sú zásadne verejné a podľa Ústavy SR má každý právo na to, aby sa jeho vec verejne prerokovala.

Zmyslom súdneho konania je okrem zabezpečenia spravodlivej ochrany práv a oprávnených záujmov účastníkov aj výchova občanov k dôslednému zachovávaní zákonov, čestnému plneniu povinností a úcte k právam iných osôb. V trestnom konaní sa má verejnosti poskytnúť maximálna príležitosť sledovať prejednávanie veci súdom, aby sa tak čo najúčinnnejšie prejavilo výchovné pôsobenie trestného konania na širokú verejnosť, a aby sa aktívne zapojila do úsilia zamedzovať trestnej činnosti a predchádzať jej.³⁸

Len vo výnimočných prípadoch môže byť verejnosť vylúčená z celého pojednávania alebo z jeho časti, ak by verejné prejednanie veci ohrozilo:

- ochranu utajovaných skutočností,
- obchodné tajomstvo,

- dôležitý záujem účastníkov konania (v trestnom konaní svedkov, alebo poškodeného, alebo ich blízkych osôb),
- nerušený priebeh konania alebo
- mravnosť.

Aj v prípadoch, keď bola verejnosť vylúčená, môže súd povoliť jednotlivým fyzickým osobám (napr. dvom dôverníkom obžalovaného), aby boli prítomné na pojednávaní alebo na jeho časti.

Na druhej strane, aj pri verejnom pojednávaní môže súd odoprieť prístup na pojednávanie maloletým a občanom, u ktorých je obava, že by mohli rušiť dôstojný priebeh pojednávania. Rozsudok však musí byť vyhlásený vždy verejne.

Na zabezpečenie nerušeného priebehu pojednávania môže súd vykonať opatrenia potrebné na usmernenie správania prítomných osôb. Súd môže urobiť aj vhodné opatrenia proti preplneniu pojednávacej siene.³⁹ Najmä vtedy, ak možno očakávať, že o účasť na pojednávaní niektorej veci prejaví verejnosť väčší záujem, sudca nariadi pojednávanie do dostatočne priestrannej pojednávacej miestnosti, prípadne môže regulovať prístup verejnosti vydávaním vstupeniek. Verejnosť musí byť o tom vhodne informovaná.⁴⁰

O vylúčení verejnosti rozhoduje súd uznesením, ktoré verejne vyhlási. Ak je verejnosť vylúčená, oznámi sa také rozhodnutie zreteľne na dverách pojednávacej miestnosti spolu so zákazom vstupu nepovolaným osobám.⁴¹

Vo všetkých ostatných prípadoch môže byť verejnosť prítomná na pojednávaniach bez toho, aby svoju účasť musela vopred oznámiť alebo aby s tým musela niektorá zo strán vopred súhlasiť.

Sudcovia zvyčajne verejnosť nijako osobitne neidentifikujú. Na druhej strane nie je zriedkavosťou, že si od verejnosti vyžadujú preukazy totožnosti a overia

³⁸ § 199 Zákona č. 141/1961 Zb. (Trestný poriadok). V podobnom znení je koncipovaný aj nový Trestný poriadok účinný od 1. januára 2006, § 249 Zákona č. 301/2005 Z. z.

³⁹ §§ 199 – 201 Zákona č. 141/1961 Zb. (Trestný poriadok) a § 116 Zákona č. 99/1963 Zb. (Občiansky súdny poriadok)

⁴⁰ § 17 Vyhlášky č. 66/1992 Zb. o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy

⁴¹ Tamže

ich identifikačné údaje, ktoré zaznamenajú aj v zápisnici. Tento postup odôvodňujú tým, že v pojednávacej miestnosti sa nemajú nachádzať svedkovia, ktorí ešte neboli v prejednávanej veci vypočutí a majú v prípade vypovedať,⁴² resp. dosiaľ nevypočutý svedok nesmie byť prítomný pri výsluchu obžalovaného a iných svedkov.⁴³ Možnosti sudcov overovať totožnosť verejnosti v pojednávacej miestnosti právne predpisy inak neupravujú.

8.2 Zistenia z monitoringu

Monitorujúci zistili, že verejnosť využíva svoje právo zúčastniť sa na pojednávaní len zriedkavo, pričom zvyčajne ide o príbuzných účastníkov konania (manžel, rodičia). V jednom monitorovanom prípade sa na pojednávaní zúčastnili žiaci 9. ročníka so svojou učiteľkou.

Podľa zistení monitorujúcich pojednávacie miestnosti poskytujú dostatočný priestor na to, aby sa verejnosť mohla na pojednávaniach zúčastniť.

počet miest	počet pojednávani n = 211
do 10	22
11 – 20	102
21 – 30	71
31 a viac	16

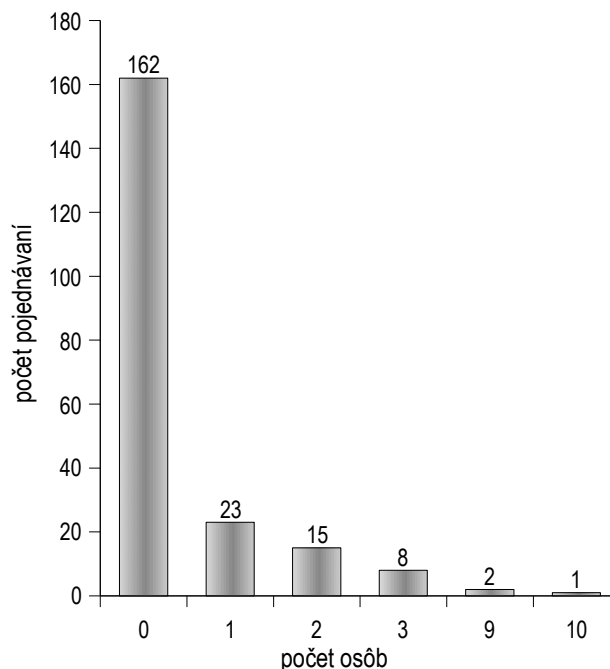
Tabuľka č. IX: Miesta v pojednávacej miestnosti určené pre verejnosť

Podľa odhadu monitorujúcich o počte miest určených pre verejnosť, viac ako 80% pojednávani sa uskutočnilo v pojednávacích miestnostiach, kde bolo 11 – 30 miest na sedenie pre verejnosť.

⁴² § 117 Zákona č. 99/1963 Zb. (Občiansky súdny poriadok)

⁴³ § 209 Zákona č. 141/1961 Zb. (Trestný poriadok)

Na viac ako troch štvrtinách pojednávani nebola prítomná verejnosť. V role verejnosti bolo na jednom pojednávaní priemerne 0,5 osoby.⁴⁴

Graf. č. 6: Počet osôb v role verejnosti na pojednávaniach

Skúsenosti monitorujúcich, ktorí vystupovali na pojednávaniach v role verejnosti, boli rôzne:

- sudcovia ich prítomnosť vzali mlčky na vedomie:
Sudkyňa nežiadala odo mňa OP, ani sa ma nepýtala, kto som. (ID 204)
Sudkyňa sa vôbec nezaujímal, kto som. (ID 221)
Nikto nezisťoval, čo na pojednávaní chcem, či som svedok, verejnosť; (ID 168)
- sudcovia zisťovali, či sú účastníci konania alebo verejnosť, prípadne „aká“ verejnosť:

⁴⁴ V uvedenom údaji nie sú zarátané monitorujúce osoby. Na dokreslenie údaju je potrebné uviesť, že variačné rozpätie je 10 (verejnosť bola prítomná na pojednávaniach v počte 0-10). Štandardná odchýlka (zohľadňuje extrémne hodnoty výberu), t.j. miera variability počtu osôb v role verejnosti na 211 pojednávaniach je 1,3 (osoby).

Väčšinou sa len opýtali, či mám akúkoľvek spojitost' s prípadom. (ID 153)

Akoľkoľvek počítam, jedna osoba je tu navyše, kto ste? ... Verejnosť – aká? Vysvetlite mi; (ID 191)

- sudcovia identifikovali verejnosť (resp. časť verejnosti) na základe dokladu totožnosti a ich prítomnosť zaznamenali v zápisnici:

Požiadal dvoch zástupcov verejnosti o preukaz totožnosti, nadiktoval zapisovateľke meno jedného z nich. Moje meno stačilo povedať bez predloženia občianskeho preukazu. (ID 113)

Vypýtal si od verejnosti OP a mená nadiktoval do zápisnice. ... Potom ku mne povedal, že ma nechce prehádzať, ale to je jeho povinnosť. (ID 148)

Pýtala sa ma, kto som, a aj na meno, ktoré si zapísala; (ID 162)

- účastníci konania nesúhlasili s prítomnosťou verejnosti, príp. sudca konzultoval prítomnosť verejnosti so stranami:

Strany namietali moju prítomnosť, že si ju tam neprajú, sudkyňa im vysvetlila, že mám na to zákonné právo. (ID 48)

Prokurátorka i obhajkyňa museli súhlasiť s mojou prítomnosťou a do zápisnice som bola zaznamenaná. (ID 153)

- Súdby by mali podporovať účasť verejnosti na pojednávaniach aj vhodnými technickými opatreniami (napr. dostatočne veľkými pojednávacími miestnosťami).
- Zákon neupravuje, akým spôsobom majú sudcovia zabrániť tomu, aby sa nevypočutí svedkovia nachádzali v pojednávacej miestnosti pred svojím výsluchom. Je otázne, či sú sudcovia oprávnení zisťovať totožnosť verejnosti prostredníctvom preukazov totožnosti. Predstavitelia verejnosti totiž nie sú účastníkmi konania, preto nie je dôvod uvádzať ich osobné údaje v zápisnici z pojednávania. V tejto otázke by preto bolo žiaduce zjednotenie praxe súdov v záujme zachovania práv občanov tak, aby zároveň neboli ohrozované pravidlá svedeckého dokazovania (tí, ktorí majú pred súdom svedčiť, nesmú byť pred svojím výsluchom prítomní v pojednávacej miestnosti).
- Početnejšiu a častejšiu účasť verejnosti na pojednávaniach by mali podporovať aj príslušné štátne inštitúcie, a to šírením informácií o úlohách súdov a právach občanov vo vzťahu k súdnej moci.

8.3 Závery a odporúčania

Účasť verejnosti na pojednávaní je prejavom vyspelosti občanov a ich záujmu o veci, ktoré sa dejú okolo nich. Naplňa sa tým nielen výchovný účel trestného konania, ale v konečnom dôsledku to môže viesť aj k zvyšovaniu dôveryhodnosti súdnictva vo verejnosti.

Na základe zistení monitorujúcich možno konštatovať, že súdy sú dostatočne vybavené na to, aby sa verejnosť, ak prejaví záujem, mohla zúčastňovať na pojednávaní. Verejnosť však svoje právo zvyčajne nevyužíva, takže sporadická účasť na pojednávaniach vyvoláva otázky najmä u účastníkov konania, ktorí na to nie sú pripravení a nečakajú to.

Zo zistení monitorujúcich vyplýva niekoľko odporúčaní:

9 – Prokurátori a právni zástupcovia na pojednávaní

9.1 Právne východiská

Postavenie prokurátorov na pojednávaní je zásadne odlišné od postavenia právnych zástupcov. Prokurátor obhajuje záujmy štátu a v trestnom konaní vystupuje ako štátny žalobca proti obžalovaným z trestných činov. Prokurátor je podľa zákona o prokuratúre viazaný, aby postupoval iniciatívne, spravodlivo, nestranne a bez prietáhov.⁴⁵

Právny zástupca vystupuje v trestnom konaní na strane obžalovaného alebo na strane poškodeného. V občianskom súdnom konaní koná v mene žalobcov, resp. navrhovateľov alebo v mene žalovaných, resp. odporcov. Právnymi zástupcami občanov pred súdom sú zväčša advokáti alebo advokátski koncipienti, prípadne tiež tzv. podnikoví právnici. Obhajcami v trestnom konaní pred súdom môžu byť len advokáti. Pre podnikových právníkov je v zastupovaní záujmov svojho klienta – zamestnávateľa – záväzná pracovná zmluva. Pre advokátov a advokátskych koncipientov je právnym východiskom ich vzťahu s klientom zmluva o zastupovaní ako aj zákon

⁴⁵ § 5 Zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre

o advokácii⁴⁶ a advokátsky poriadok.⁴⁷ Zo zákona o advokácii vyplýva povinnosť pre advokáta, a teda aj pre advokátskeho koncipienta, aby konali čestne a svedomito, dôsledne využívali všetky právne prostriedky a uplatňovali v záujme klienta všetko, čo podľa svojho presvedčenia pokladajú za prospešné. Pritom advokáti majú dbať na účelnosť a hospodárnosť poskytovaných právnych služieb.⁴⁸ Podľa advokátskeho poriadku⁴⁹ advokát nesmie prijať poverenie, ktoré by znižovalo dôstojnosť advokátskeho stavu. Môže použiť len prostriedky, ktoré sú v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, dobrými mravmi a zásadami slušného správania.

9.2 Zistenia z monitoringu

Hoci monitoring súdov nebol primárne zameraný na pozorovanie činnosti prokurátorov a právnych zástupcov počas konaní, tieto osoby majú na pojednávaniach významnú pozíciu a ich správanie podstatnou mierou ovplyvňuje priebeh celého konania. Monitorujúci zaznamenávali určité charakteristiky vystupovania prokurátorov a právnych zástupcov bez toho, aby pozorované správanie spájali s konkrétnymi osobami. Mohlo sa tak stať, že tie isté osoby boli monitorované viackrát, čo však monitorujúci osobitne nezaznamenávali. Nasledujúce zistenia teda popisujú len správanie a vystupovanie prokurátorov a právnych zástupcov na monitorovaných pojednávaniach všeobecne, bez toho, aby sa vytvárali osobné charakteristiky konkrétnych prokurátorov alebo právnych zástupcov.

Z celkového počtu 211 monitorovaných pojednávanií sa právni zástupcovia zúčastnili na 60% pojednávanií. Prokurátori sa zúčastnili na všetkých trestnoprávných pojednávaniach, nezúčastnili sa žiadneho občiansko-právneho konania.

Splnomocnenci poškodených sa zúčastnili na 8% pojednávanií.

⁴⁶ Zákon č. 586/203 Z. z. o advokácii

⁴⁷ Advokátsky poriadok schválený konferenciou advokátov 19. júna 2004

⁴⁸ § 18 ods. 2, 3 Zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii

⁴⁹ § 2 ods. 4 Advokátskeho poriadku

	zastupovanie navrhovateľa právnym zástupcom n = 145	zastupovanie odporcu právnym zástupcom n = 145	zastupovanie obžalovaného obhajcom n = 66
áno	45%	28%	71%
nie	55%	72%	29%

Tabuľka č. X: Účasť právnych zástupcov a obhajcov na súdnych pojednávaniach

9.2.1 Prokurátori

Približne polovica monitorovaných prokurátorov vystupovala podľa monitorujúcich veľmi pozitívne:

- boli profesionálni a zrozumiteľní vo vzťahu k zainteresovaným osobám:

Jasná, zrozumiteľná obžaloba, vystupovanie sebaisté, presné otázky kládla obžalovanému ako i jeho otcovi. Vysvetlila vecne podstatné dôvody obžaloby. Do hĺbky mala preštudovaný dôkazný materiál. (ID 199)

Prokurátorka sa správala korektne, jej otázky boli vecné. (ID 69)

Správanie na vysokej úrovni! Prokurátorka v obžalobe výstižne predniesla podstatu trestného činu... Vystupovala profesionálne, s dôkladným popisom celej udalosti; (ID 202)

- boli pripravení a aktívni, pozorne sledovali konanie, pôsobili presvedčivo:

Evidentne pripravená na pojednávanie, mala so sebou spis obžalovaného v inej trestnej veci, ten si sudkyňa nechala priniesť počas pojednávania. (ID 67)

Prokurátorka sa mi veľmi páčila. Vždy počúvala so zaujatím, kládla dobré otázky, poprosila sudkyňu o doplnenie dokazovania. (ID 102)

Veľmi slušný, všímavý, upozornil sudkyňu na pár detailov, ktoré bolo treba ešte prejednať. Bol aktívny, veľmi dobre komunikoval so sudkyňou, pozorne sledoval celé pojednávanie; (ID 105)

- mali príjemné vystupovanie, boli upravení a pôsobili dobrým dojmom:

Bola upravená, mala uhladené vystupovanie a príjemný hlas. (ID 102)

Nemal nežiaducu mimiku, celý proces pozorne sledoval, na stole mal všetko úhľadne zoradené, robil si poznámky, bol aktívny, pôsobil príjemne a dôstojne, komunikoval bez povýšenectva. (ID 76)

Približne štvrtina prokurátorov na pojednávaní vystupovala málo, vôbec, bola pasívna, preto ich prácu (postup, správanie) monitorujúci nevedeli posúdiť. Štvrtina prokurátorov bola z rôznych dôvodov hodnotená negatívne:

- neboli pripravení na pojednávanie:

...zdalo sa, že vôbec nie je na pojednávanie pripravený, nevedel ani, že rozhodnutie o výživnom bolo zrušené krajským súdom; (ID 111)

- boli nepresvedčiví, pasívni, nezrozumiteľní:

Prokurátorka bola dosť nevýrazná – okrem krátkej záverečnej reči takmer nič nepovedala. (ID 58)

Okrem otázok pre svedkyňu predniesol prokurátor záverečnú reč, dosť chaotickú, nevedela som sa zorientovať, i keď som dávala dobrý pozor. (ID 138)

Prokurátorka pôsobila neisto, vzniesla žalobu len stručným vyratúvaním škôd; (ID 205)

- pôsobili neupravené a nedôstojne:

Prokurátor bol... vo svetri a sandáloch, talár mal hodený vedľa na stoličke. (ID 111)

Pôsobila veľmi znudene, nebola upravená, stále sa prehrňala vo vlasoch. (ID 18)

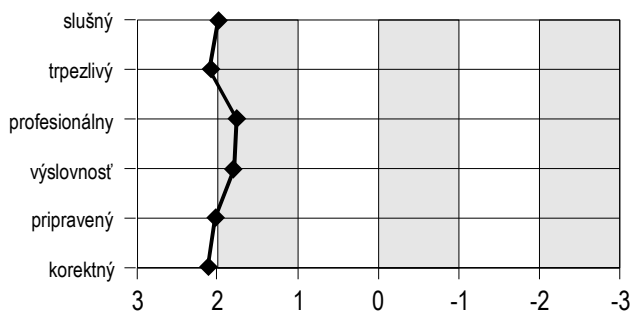
...celý čas prežúvala žuvačku. (ID 152)

V niekoľkých ojedinelých prípadoch monitorujúci zaznamenali, že niektorí prokurátori mali užšie kontakty so sudcami: zhovárali sa so sudcami pred a po pojednávaní, sudkyňa tolerovala telefonát prokurátorky počas pojednávania, v jednom prípade dokonca prokurátorka zostala v miestnosti počas porady súdu.

Stalo sa tiež, že prokurátor(-ka) meškal alebo nebol prítomný počas celého pojednávania:

Prokurátorka asi na polhodinu niekam odbehla. (ID 110)

Hodnotenie prokurátorov – atribútov „slušný“, „trpezlivý“, „profesionálny“, „zrozumiteľný“, „pripravený na pojednávanie“, „korektný“ – na číselnej stupnici +3, +2, +1, 0, -1, -2, -3 dosiahlo priemernú hodnotu 1,95.⁵⁰

+3 najvyššie (pozitívne) hodnotenie danej charakteristiky
0 monitorujúci si na danú charakteristiku nevytvoril názor
-3 najnižšie (negatívne) hodnotenie

Graf č. 7: Priemerné hodnoty charakteristík prokurátorov na posudzovacej škále

9.2.2 Právni zástupcovia

Právnych zástupcov hodnotili monitorujúci pozitívne aj negatívne. Z hodnotenia vyplýva, že menšia časť právnych zástupcov bola pripravená na pojednávanie, vystupovala presvedčivo, trpezlivo a dôstojne. Celkovo pôsobili veľmi profesionálne.

Obhajkyňa pôsobila veľmi erudovane, od začiatku vedela, čo môže a chce dosiahnuť, cielene kládla otázky. (ID 67)

Právny zástupca navrhovateľa bol veľmi dobre pripravený na pojednávanie. Mal všetky potrebné doku-

menty (aj fotokópie), vedel jednoznačne oponovať odporcovi. (ID 229)

Právny zástupca žalobcu v 1. rade kládol právnomu zástupcovi žalovaného v 2. rade otázky, ktoré dôkladne osvetlili prejednávajú vec. (ID 210)

Obhajcovia hovorili na pokyn sudcu, boli trpezliví. Po vynesení rozsudku sa s obvinenými dohovárali, či sa odvolajú, alebo nie. (ID 209)

Právny zástupca odporcu hovoril veľmi pokojne, pôsobil veľmi profesionálne. (ID 89)

Ako človek vyššieho veku bol v porovnaní so sudkyňou menej dynamický, čítal a formuloval pomalšie. Bol precízny, dôsledný, dôveryhodný. (ID 125)

Monitorujúci označili aj negatívne stránky vystupovania právnych zástupcov a obhajcov. V týchto prípadoch monitorujúci konštatovali:

- boli nepripravení na pojednávanie, nepresvedčivo, málo vystupovali alebo vôbec nevystupovali:

Právny zástupca navrhovateľa pôsobil na mňa trochu zmätene, nebol dostatočne pripravený na pojednávanie, nevedel, kedy čo predložiť (resp. ako to podložiť) – sudca ho viackrát musel usmerňovať, aby predložil to, čo má. (ID 116)

Právny zástupca nebol vôbec pripravený na pojednávanie, potreboval čas, ktorý mu sudca udelil a išiel sa dohodnúť von s odporcom a jeho právnym zástupcom. (ID 147)

Právna zástupkyňa navrhovateľky bola takmer neviditeľná na pojednávaní; (ID 172)

- mali nezrozumiteľný prejav, nevhodne verbálne aj mimoverbálne komunikovali, pôsobili neprofesionálne:

„Musím sa hanbiť, červenám sa,“ – takto reagoval, keď sa ho sudca spýtal, prečo do spisu nedoložil spresnenie návrhu, jednoducho to spresnenie neurobil. (ID 139)

Obhajkyňa počas celého pojednávania žula žuvačku. (ID 60)

Právna zástupkyňa navrhovateľa po svojej záverečnej reči posielala sms správy a na nesúhlas so žalovanou buchla perom o stôl (všetko počas záverečného návrhu žalovanej); (ID 145)

⁵⁰ Pri priemernom hodnotení prokurátorov je potrebné vziať do úvahy skutočnosť, že monitorujúci priradzovali prokurátorom k jednotlivým atribútom neutrálnu hodnotu „0“, teda keď si nevytvorili názor na daný atribút, v 11%.

- pôsobili neupravené a nedôstojne:

Právni zástupcovia boli nevhodne oblečení (hrubý pletený pulóver; červené priesvitné krikľavé šaty s cípmi); (ID 30)

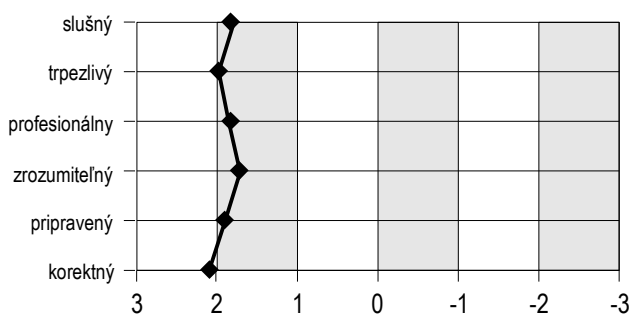
- uplatnili neprimeraný postup:

Pri dohadovaní o termíne ďalšieho pojednávania skákal obhajca sudkyňi do reči. (ID 52)

Jeden z obhajcov bol pasívny. Počas pojednávania na 5 minút odišiel z miestnosti. Po pojednávani na chodbe utrúsil známemu veľmi cynický vtíp na adresu poškodenej. (ID 102)

Ešte pred začiatkom pojednávania ho pozvali do pojednávacej miestnosti a bolo počuť smiech spolu so sudkyňou a zapisovateľkou, jeho správanie bolo dosť kamarátske k sudkyňi. (ID 18)

Hodnotenie právnych zástupcov a obhajcov - atribútov „slušný“, „trpezlivý“, „profesionálny“, „zrozumiteľný“, „pripravený na pojednávanie“, „korektný“ – na číselnej stupnici +3, +2, +1, 0 -1, -2, -3 dosiahlo priemernú hodnotu 1,85.⁵¹

- +3 najvyššie (pozitívne) hodnotenie danej charakteristiky
- 0 monitorujúci si na danú charakteristiku nevytvoril názor
- 3 najnižšie (negatívne) hodnotenie

Graf č. 8: Priemerné hodnoty charakteristík právnych zástupcov a obhajcov

9.3 Závěry

Monitorujúci svoju pozornosť nesústredili primárne na správanie prokurátorov a právnych zástupcov. K osobám právnych zástupcov a prokurátorov sa vyjadrovali vo svojich komentároch v zásade len v tých prípadoch, ak si na monitorovanom pojednávaní všimli v správaní týchto osôb niečo osobité.

Zo zistení monitoringu vyplýva, že v mnohých prípadoch právni zástupcovia neboli riadne pripravení na pojednávanie. Pritom nepripravenosť právnych zástupcov na pojednávanie negatívne ovplyvňuje efektívnosť súdneho konania a môže byť aj dôvodom vzniku prieťahov v konaní. Vo viacerých prípadoch monitorujúci zaznamenali aj nekorektné vystupovanie právnych zástupcov na súde, pričom ich správanie počas pojednávania priamo ovplyvňuje dôstojnosť celého súdneho konania.

Pripravu na pojednávanie a vystupovanie na súde monitorujúci všeobecne lepšie hodnotia u prokurátorov ako u právnych zástupcov. Približne polovicu monitorovaných prokurátorov hodnotili veľmi pozitívne. U ostatných monitorovaných prokurátoroch poukázali napríklad na ich pasivitu, nepripravenosť na pojednávanie a nedôstojné správanie.

⁵¹ Monitorujúci priradzovali právnym zástupcom a obhajcom k jednotlivým atribútom neutrálnu hodnotu „0“, teda keď si nevytvorili názor na daný atribút, v 7%.

niach aj záveroch prezentovaných v správe. Optimálne by bolo, keby sa tieto závery a zistenia premietli nielen do úpravy štandardov výkonu súdnej moci, ale aj do života.

10 – Záver

Predkladaná správa je prezentáciou zistení z občianskeho monitorovania súdov. Je určená médiám, zainteresovaným štátnym a neštátnym inštitúciám (napr. monitorovaným súdom, Súdnej rade, Ministerstvu spravodlivosti SR, sudcovským združeniam, poslancom Národnej rady SR, verejnému ochrancovi práv, občianskym organizáciám). Rovnako je určená aj odbornej a širokej verejnosti. Závery a odporúčania správy môžu prispieť k zlepšeniu výkonu súdnej moci v zmysle domácich i medzinárodných štandardov a v konečnom dôsledku aj k posilneniu dôvery verejnosti v súdnictvo na Slovensku.

Jeden z hlavných záverov správy o monitoringu súdov je, že občania v pozícii monitorujúcich hodnotili sudcov v prevažnej miere pozitívne. Tento záver je jednoznačne odlišný od doteraz medializovaných výstupov o vnímaní súdov občanmi.⁵² Na druhej strane správa navrhuje konkrétne oblasti, v ktorých môže výkon súdnej moci zaznamenať pozitívne zmeny. Pokračovanie občianskeho monitoringu preto považujeme za prospešné tak pre občanov, ako aj pre samotné súdy a sudcov.

Zámerom Spoločnosti pre otvorené súdnictvo je iniciovanie širokej verejnej a odbornej diskusie o ziste-

⁵² *Súdy obsadzujú spolu s Vládou SR a Národnou radou SR jednu z troch priečok najmenej dôveryhodných inštitúcií v Slovenskej republike, vid' napríklad prieskum Štatistického úradu SR na <http://www.statistics.sk/webdata/slov/infor/uvvm/uvvm0204.htm>*